

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Finanční gramotnost jako vzdělávací proces
Financial literacy as a training process

(Bakalářská práce)

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Finanční gramotnost jako vzdělávací proces“ napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a moje práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 04. 2015

.....

Poděkování

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování PhDr. Monice Nové za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

.....

Anotace

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřil na sociální rizika a finanční gramotnost a způsoby, jak těmto rizikům předcházet. Dále jsem se snažil vysvětlit specifika základních finančních produktů na českém trhu.

Práce je strukturována do čtyř teoretických a jedné praktické kapitoly. V poslední kapitole jsem vypracoval dotazník pro studenty střední školy.

Klíčová slova:

penzijní připojištění, penzijní spoření, stavební spoření, spotřebitelský úvěr, hypoteční úvěr, lichva, běžný účet, penzijní reforma, exekuce, vzdělávací proces

Annotation

In my bachelor thesis, I had focused on newly emerging social risks, that people face in the modern world as well as how financial literacy can help to prevent these risks. I have also been trying to explain the specifics of the basic products on the Czech financial market.

The thesis contains four theoretical chapters and one practical charter. The last charter summarizes the results of the research, I performed at a selected high school in Prague.

Key words:

pension insurance, retirement savings, building society account, loan, mortgage loan, current account, pension reform, confiscation, usury

OBSAH

Úvod.....	8
Základní důležité pojmy	10
1. Sociální rizika a finanční gramotnost v současné době.....	12
1.1. Nová sociální rizika.....	12
1.2. Finanční gramotnost.....	18
2. Peníze	26
2.1. Historie peněz.....	26
2.2. Peníze dnes.....	26
2.3. Směna peněz.....	27
2.4. Padělání peněz, padělky	28
2.5. Bezhotovostní peníze	29
3. Finanční produkty.....	32
3.1. Běžný účet.....	32
3.2. Spořicí účet.....	32
3.3. Kreditní karty	33
3.4. Kontokorent.....	33
3.5. Typy spoření.....	34
3.6. Penzijní připojištění, penzijní spoření a penzijní reforma	37
3.7. Investiční životní pojištění	45
3.8. Typy úvěrů podle formy poskytnutí a splácení.....	45
4. Půjčky nebankovních institucí, lichva, exekuce.....	53
4.1. Lichva.....	53
4.2. Bankovní versus nebankovní půjčky.....	54
4.3. Řešení dluhu bankami	56
4.4. Exekuce v České republice	58
4.5. Exekuce na účet.....	59
5. Praktická část.....	61
5.1 Kvantitativní výzkum.....	61
5.2 Metoda výzkumu a výzkumný soubor	61
5.3 Cíle výzkumu	62
5.4 Hypotézy	62
5.5 Vyhodnocení výsledků a jejich rozprava	62

5.6 Diskuse	68
Závěr	71
Summary	74
Zdroje:	75
Literatura	75
Internetové zdroje:	75
Seznam tabulek	78
Seznam grafů	80
PŘILOHA A	81

Úvod

V současné době to vypadá, jako by svět stál i padal s penězi. Peníze rozhodují o malých i velkých věcech, a obzvláště často i o tom, jak my sami žijeme. Naše spokojenost či nespokojenost, zdraví i obtíže, možnosti a přání jsou z velké míry ovlivněné množstvím peněz. Peníze rozhodují o tom, co si můžeme dovolit, zda děti mohou studovat, zda se můžeme věnovat tomu, co nás baví.

Máme-li jich dostatek, je život, ve většině případů, více pohodový. Za posledních cca 20 let se svět financí v České republice diametrálně změnil. Socialismus a jeho pravidla nám v určitých směrech dávaly „jistoty“, ty však byly zapláceny (nejen) naší svobodou. Máme více svobody, méně jistot, více možností, a co je důležité – větší zodpovědnost. Svoboda je krásná věc, a pokud se naučíme být zodpovědní a jinak vnímat jistoty, bude se nám lépe žít.

Cílem mojí bakalářské práce je popsat nabídku finančních produktů v České republice, určit nová sociální rizika, která občany ohrožují, a zjistit, na jaké úrovni je finanční gramotnost studentů na středních školách.

Je velmi důležité zajistit si svůj příjem pro případ, že bychom dlouhodobě či trvale nemohli pracovat. Zajištění příjmů je zcela individuální, neboť je nutné přihlídnout například k tomu, zda je na nás někdo ekonomicky závislý, co bychom potřebovali, pokud bychom byli plně invalidní, zda je k dispozici nějaký finanční majetek, a jak je v případě nenadále události dostupný, zda existuje nějaký nemovitý majetek, a co by bylo, kdyby....., a jak rychle by děti měly peníze pro případ, že by trvale, v důsledku úrazu či nemoci, nemohly být v životě aktivně výdělečné.

Podstatné je vědět, že penzijní připojištění nebo penzijní spoření, a ani žádný jiný státem uzákoněný pilíř, neřeší dostatek peněz pro penzijní věk. Finance na stáří si musí každý občan zajistit sám, ale těžko to zvládne, pokud se aspoň částečně nebude orientovat ve finančních produktech. A proto se chci ve své bakalářské práci věnovat finanční gramotnosti obyvatelstva.

Svoji bakalářskou práci jsem strukturoval do úvodu a pěti kapitol. V první kapitole jsem se věnoval sociálním rizikům, která ohrožují obyvatelstvo v současné době. Hlavní pozornost jsem zaměřil na národní strategii finanční gramotnosti České republiky.

Druhá kapitola se orientuje na peníze, zejména na jejich historii, dále na hotovostní a bezhotovostní platby. Také se krátce zabývám paděláním peněz a upřesňuji, jak rozpoznat pravou bankovku od padělku.

V další části bakalářské práce popisují nabídku finančních produktů v České republice. Kromě produktů denní spotřeby charakterizují také penzijní reformu, druhy penzí a porovnávají penzijní připojištění a penzijní spoření.

Čtvrtá kapitola je věnována půjčkám u nebankovních institucí, lichvě a exekucím.

V závěrečné kapitole jsem zpracoval výsledky průzkumu na střední škole. V této praktické části jsem chtěl zjistit postoj mládeže k penězům a spoření, doložit finanční gramotnost mladých lidí.

Základní důležité pojmy

Inflace (deflace)

Základním, často nechtěným, mnohdy nevnímaným, nikým nezvaným, a přesto stálým průvodcem našich peněz je inflace. Inflace je takový neviditelný „žrout peněz“. Každý den nám z každé naší koruny kousíček ukousne. Znamená to tedy, že si každý den koupíme za stejné peníze o něco méně zboží.

Tato vlastnost peněz (tj. kolik si za ně koupíme zboží) se také označuje jako kupní síla.

Co inflaci způsobuje, co jí ovlivňuje a kde jsou její příčiny, není nutné rozebírat. Bavili bychom se již o makroekonomických aspektech, které pro naši potřebu pochopit vliv inflace na naše peníze nejsou důležité. Důležité je vědět, že nám může nejen škodit, ale i prospět. V každém případě je velmi důležité s ní počítat.

Inflace „ukousává“ z každé koruny, tedy nejen z té, kterou jsme dostali za svoji práci, nejen z té, kterou někde odkládáme na pozdější časy, ale i z té, kterou případně dlužíme a splácíme (tedy v úvěru, hypotéce ad.). Takže i když splácíme stále stejně, platíme vlastně méně a méně. A naopak, i když dostáváme stále stejně, dostáváme vlastně méně. Jednoduše si za své peníze méně koupíme. Inflace zásadním způsobem ovlivňuje kupní sílu našich peněz.

Budeme-li s inflací počítat, může nám méně škodit a v některých případech se může stát i našim spojencem.

Deflace je pravým opakem inflace. Znamená to, že kupní síla peněz roste.

Úroková sazba

Úroková sazba s inflací poměrně úzce souvisí, není však závislá jen na ní. Co vlastně úroková sazba znamená?

Úroková sazba je něco jako cena peněz. „Rabat“ na zboží zvaném peníze, tedy odměna, úplata. Odměna pro nás, že jsme bance či jiné společnosti půjčili peníze, nebo odměna pro společnost, která půjčila peníze nám. Odměna pro nás je ve stejné době ve většině případů nižší než ta, kterou zaplatíme bankám. Vždy se však u jednotlivých produktů liší, a to i velmi výrazně. U produktů, jejichž prostřednictvím peníze ukládáme, stejně jako u produktů, díky nimž si peníze půjčujeme.

Odměna pro nás je ještě navíc (až na výjimky) zdaněna 15 %. Přesto je odměna pro nás právě ten díl, který má více nebo méně vyrovnávat dopad inflace na naše peníze. V tomto případě dopad negativní, neboť peníze někomu půjčujeme. Kdykoliv peníze

ukládáme, někomu je vlastně půjčujeme (tedy pokud je neukládáme doma do „šuplíku“). Peníze uložené doma (nebo na většině běžných účtů) jsou inflací znehodnocovány nejvíce.

S úrokovou sazbou souvisí jedno důležité označení, a tím je „p.a.“. Tato zkratka vychází z latinského výrazu per annum, což znamená „za rok“. Jedná se tedy o roční úrokovou sazbu. Označení p.a. je nejčastěji používaným vyčíslením úrokové sazby, je však třeba pozorně sledovat, zda konkrétní údaj výši úrokové sazby skutečně uvádí.

A to jak u spořicíh produktů, tak u úvěrových. Proč? Některé (nejčastěji nebankovní) společnosti uvádějí u svých půjček úrok, který se zdá poměrně nízký, ale který je například měsíční. Vynásobíme-li jej dvanácti, teprve získáme hodnotu úroku p.a., což může být dosti závratné číslo.

Rovněž není výjimečné, že u spořicího produktu je uváděn vysoký úrok, při bližším pohledu však vidíme, že se jedná o úrok za celé období. Po vydělení danými lety, kdy se tedy dostáváme na požadované p.a., jde často o nezajímavou částku. Při ukládání peněz na termínovaný vklad na rok a více je rovněž vhodné se podívat, jak se úroky připisují. Připisují-li se například jedna dvanáctina z p.a., je to výhodnější než čtvrtletně, pololetně či ročně, neboť takto připsané peníze se dále ještě úročí.

1. Sociální rizika a finanční gramotnost v současné době

1.1. Nová sociální rizika

V souvislosti s přechodem vyspělých států od industriální k postindustriální ekonomice se objevila nová sociální rizika. Jejich vznik bývá spojován s nástupem postindustriální společnosti nebo se zaměřením na globální finanční kapitalismus. Nová sociální rizika zahrnují klasické sociální problémy, jako je chudoba, sociální zranitelnost či bída, ale také relativně nové jevy, vázanost na určité fáze životního cyklu, obtížná předvídatelnost, absence účinného pojištění.

Během třiceti let po druhé světové válce byli občané v rozvinutých zemích několikanásobně jištěni proti sociálním rizikům. Toto jištění spočívalo ve třech pilířích: fungující trh práce, soudržná a stabilní rodina a sociální stát. Ovšem tyto pilíře začaly selhávat. Příkladem selhávání rodinného pilíře sociálního systému je přetížení matek, které nejsou schopny sladit požadavky zaměstnavatele s péčí o děti. Dalším případem je rostoucí počet neúplných domácností tvořených matkami samoživitelkami. Selhání pilíře fungujícího trhu práce sledujeme v narůstajících potížích absolventů získat své první stabilní zaměstnání, starším lidem se zase nedaří si svoje zaměstnání udržet až do důchodu. Zdrojem nových sociálních rizik jsou i změny v systémech pojištění.

Profesor sociální politiky Giuliano Bonoli shrnuje pět hlavních nových sociálních rizik:

- Nutnost sladit rodinný život s výdělečnou prací
- Existence neúplných rodin
- Nutnost pečovat o nemocné či starší členy domácnosti
- Nízká či zastaralá pracovní kvalifikace
- Nedostatečné pojištění ve stáří

Stará rizika průmyslové společnosti byla dříve řešena sociálním státem a také kolektivním pojistným systémem. Úplná zaměstnanost mužské populace, dostatečná nabídka pracovních míst pro uchazeče s různou mírou kvalifikovanosti a vysoká míra zdanění byly předpokladem fungování celého mechanismu. Všechny tyto aspekty umožňovaly financovat systém sociálního zajištění. Podle sociologa Jana Kellera, prakticky všechna nová sociální rizika jsou důsledkem „tržní nedostatečnosti určitých kategorií obyvatel. Pro všechny případy nových sociálních rizik je společné to, že nějaký lidský problém nedovoluje dotyčným být maximálně ekonomicky využitelný. Například to může být mateřství, vážné onemocnění (vlastní nebo někoho z příbuzných) nebo stáří.“

Potřeba spojit rodinu a výdělečnou práci pramení z toho, že většina žen stále touží po dětech. Existence matek samoživitelek je důkazem, že ženy chtějí vychovávat děti dokonce i tehdy, nemají-li manžela. Potřeba starat se o nemocné či starší členy rodiny vychází z toho, že někteří lidé nemají zdraví tak pevné, jak vyžaduje zájem zaměstnavatele. Navíc se všichni v průměru dožívají vyššího věku než dříve. Mladí lidé se někdy ve školách učí věci, které jsou na trhu špatně využitelné, díky tomu vzniká riziko nízké či zastaralé pracovní kvalifikace. Z důvodu nízkých a stagnujících příjmů si mnoho lidí nemůže pořídit kvalitní soukromé pojištění¹.

Na trhu práce se častěji vyskytují neplnohodnotné pracovní smlouvy. Zvyšuje se počet rozvodů, rodina už není pevným bodem soužití generací, ale nestabilním průchozím prostorem. Pro značnou část společnosti je soukromé pojištění finančně nedostupné nebo příliš riskantní. V současné době se lidé snaží čelit novým sociálním rizikům individuálně, a k tomu využívají prostředky, které mohou relativně snadno ovlivnit.

Zde existují dvě možnosti: zvýšit příjmy, nebo redukovat výdaje. Jednou z možností, jak zvýšit své příjmy, je získat vysokoškolské vzdělání. Absolventi vysokých škol jsou částečně chráněni před nezaměstnaností a neplnohodnotnou prací.

Co se týče snížení výdajů, často se využívá metoda, jejímž základním principem je bydlet co nejdéle s rodiči a nemít děti (případně si je pořídit později). Díky tomu může každý nejenom snížit výdaje na provoz domácnosti, ale také udržet svoji využitelnost na trhu práce².

Politiky sociálních rizik

Politika řešení nových sociálních rizik se od politiky starých sociálních rizik docela liší, i když mají společný cíl – minimalizovat chudobu.

Politiky starých sociálních rizik se zaměřují na pokrývání rizik spojených se ztrátou schopnosti vydělávat v důsledku ztráty práce schopnosti (důchodový věk, nezaměstnanost, nemoc). Do této politiky především patří peněžní dávky na důchody a dávky v nezaměstnanosti. Typickým klientem „starého“ sociálního systému by měl být muž-dělník, zároveň živitel rodiny. Rodina je pak chráněna skrze oprávnění muže-živitele.

Politiky nových sociálních rizik se orientují na zvyšování schopnosti jedinců vydělat si sami na sebe. Jako metody se používá pokračující vzdělávání, školení, rekvalifikace a socializace pečovatelských služeb. Dává se přednost mobilizaci občanů s cílem posílit konkurenceschopnost na trhu práce, rozšířit příležitosti. Dalším cílem je, aby si občané

¹ KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon, 2011, s. 49, ISBN: 978-80-7419-059-9

² KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon, 2011, s.128, ISBN: 978-80-7419-059-9

uvědomili vlastní odpovědnost. Politiky nových současných rizik jsou zaměřené na menší počet občanů a kratší časové období v jejich životě. Pro ně jsou charakteristické menší sociální výdaje. Typický klient nového sociálního státu nejde určit, ale určitě jím také není muž-živitel rodiny. Občané se mohou stát klienty „nového“ sociálního systému v různých obdobích svého života, například jako děti pracujících rodičů, studenti před vstupem na pracovní trh, dospělí při rekvalifikaci, pracující rodiče s malými dětmi či staří lidé potřebující pečovatelské služby. Nový sociální stát nabízí šanci přeměnit slabé stránky v silné – mobilizovat pracovní sílu, zvýšit produktivitu a posílit ekonomický růst. Další možností je zlepšit situaci znevýhodněných skupin a snížit chudobu, to vše současně s menšími finančními výdaji.

Nicméně, pro vlády je docela obtížné reformovat své politiky novým směrem. Jednou z příčin je to, že politiky nových sociálních rizik mají mnohem menší podporu voličů než politiky starých sociálních rizik. Stará sociální rizika se dotýkají dobře organizovaného jádra pracující populace a také výhod velkých zájmových skupin. Skupiny postižené novými sociálními riziky jsou většinou hůř organizované. Další příčinou, proč je pro vlády složité reformovat stávající politiky starých sociálních rizik směrem k těm novým, je to, že nová sociální rizika zahrnují sociální hodnoty rodinné a pracovní etiky. Je zpochybňováno přesvědčení, že státní intervence do fungování trhů práce a rodinného života jsou limitované. Ze všech výše uvedených důvodů je adaptace politik starých sociálních rizik na nová sociální rizika často velice obtížně politicky prosaditelná. Nicméně stále více národních států si začíná uvědomovat, že tyto reformy jsou nutné.

Nová sociální rizika v zemích střední a východní Evropy

V postkomunistických zemích střední a východní Evropy mají nová sociální rizika určitá specifika. V těchto státech je posun od industrialismu k postindustrialismu také propojen se změnami spojenými s transformací centrálně plánované ekonomiky na tržní. Kromě výše uvedených nových sociálních rizik identifikovaných v západních zemích se musí tyto státy potýkat i s riziky, která jsou kompletně rozdílná od těch, kterým čelili před rokem 1989 (těmi byla například rizika spojená s nemožností najít spotřební zboží v důsledku „ekonomie nedostatku“ a nekvalitní sociální služby). Sociální rizika, která bývají v zemích západní Evropy označována za „stará“, mohou být, spolu s těmi nově se objevujícími, moderními klíčovými výzvami pro sociální státy zemí střední a východní Evropy. Nejistý přístup k starobním důchodům, zdravotní péči, nezaměstnanosti, nezbytnému příjmu,

rodinným politikám i vzdělávání, to vše přispívá k objevení se nových forem sociálního vyloučení a chudoby v těchto postkomunistických státech.

Za nejvýznamnější sociální trendy spojené s přechodem k postindustriální ekonomice v zemích střední a východní Evropy můžeme považovat:

- Změny ve struktuře pracovních sil – růst počtu nezaměstnaných v důsledku propouštění zaměstnanců z řady státem vlastněných podniků
 - růst zaměstnanosti (a sebezaměstnávání) v privátním sektoru v důsledku privatizace centrálně plánované ekonomiky – např. počet „pracujících na vlastní účet“ v České republice vzrostl dle údajů Českého statistického úřadu mezi roky 1993 a 2007 o 273,5 tisíc³
- Změny ve struktuře zaměstnaneckých vztahů – opuštění celoživotního zaměstnaneckého statusu, také místo trvalého pracovního poměru přicházejí flexibilnější pracovní smlouvy – v období komunismu měli zaměstnanci jistotu zaměstnání na celý svůj pracovní život, pracovní smlouvy byly ve většině případů na dobu neurčitou, lidé zůstávali v jednom zaměstnání od ukončení školy až do důchodu; s přechodem k tržní ekonomice se objevují flexibilní typy pracovních smluv (smlouva na dobu určitou, smlouva na příležitostnou práci bez udání pracovní doby, smlouva s osobou samostatně výdělečně činnou atd.), znamená to větší flexibilitu pro zaměstnavatele, ale menší jistotu zaměstnání pro zaměstnance; změna vztahu mezi pracovní výkonností a odměnou za práci (plat závisí na výkonnosti a produktivitě)
- Demografické změny a změny v kompozici rodin a domácností
 - pokles míry fertility (plodnost, úrodnost)
 - stárnutí populace (průměrný věk obyvatelstva v ČR se zvýšil z 38,2 roku v roce 1998 na 40,3 roku v roce 2007) index stáří
 - méně sňatků, větší rozvodovost
 - rostoucí chudoba především jednočlenných domácností, osamocených rodičů s dětmi, domácností se třemi a více dětmi, domácností s nezaměstnaným, zaměstnaným na částečný úvazek nebo na atypické úvazky, domácnosti Romů
- Individualizace odpovědnosti a zpeněžení ekonomických a sociálních vztahů jsou dalším trendem sociálních změn objevujících se v postkomunistických zemích.

³ ČSÚ. *Makroekonomické ukazatele*. [on-line]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/\\$File/HLMAKRO.xls](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/$File/HLMAKRO.xls) [cit. 2015-01-10]

Ve státech komunistického bloku byla veřejná odpovědnost vedoucím principem řídícím veškerý sociální život. Pravidlem byla plná zaměstnanost, každý měl jak právo, tak i povinnost pracovat, zdroje byly veřejné a alokovány byly centrálně. Ceny nebyly určovány trhem, ale administrativně, navíc s velkým množstvím subvencí u státem vlastněných podniků (bydlení, doprava, dovolené). S přechodem na tržní ekonomiku se situace musela změnit. Na jedné straně individualizace sociálních práv dala lidem větší zodpovědnost za vlastní budoucnost, na druhé straně ekonomické změny spojené s přechodem od komunismu k postkomunismu docela omezily možnosti jedinců. Stejně jako v zemích západní Evropy se tady objevuje přenášení rizik, kdy zaměstnavatelé na nestabilitu práce, kapitálu a komodit stále více reagují tím, že převádějí tržní rizika na své zaměstnance. Úspěch jedinců je na moderních trzích práce spojen s úspěšným převedením dovedností a pracovních schopností do zpeněžitelného zboží a služeb, které odpovídají poptávce zaměstnavatelů⁴.

Reformy v zemích střední a východní Evropy

Vládní reformy v postkomunistických státech střední a východní Evropy reagují na sociální rizika spojená s přechodem od centrálně plánované ekonomiky k tržní, tak s posunem od industrialismu k postindustrialismu. Tyto reformy se orientují především na:

- Privatizaci sociálních opatření
- Individualizaci rizik
- Monetarizaci přístupu k opatřením
- Decentralizaci řízení

Všechny tyto čtyři hlavní aspekty probíhají ve formě znovuzavedení (nebo posílení) principu sociálního pojištění v celkovém systému sociálního zabezpečení, privatizace a diferenciací dávek v důchodovém systému, zavedení ochrany proti nezaměstnanosti, spočívající v podpoře v nezaměstnanosti a sociálních podporách, přechod od velmi štědrých dávek a nároků v oblasti rodinné politiky v období komunismu a zavedení nezbytné záchranné sítě pro nejchudší společenskou vrstvu⁵.

Tak universalistická opatření jsou zaměněna za opatření podporující udržení sociálního statusu, na druhé straně však vedoucí k růstu chudoby a příjmových nerovností. Mezi další reformy sociálního státu zaměřené na specifická nová sociální rizika patří menší počet

⁴ Klimpová L., *Nová Sociální rizika a reformní trendy evropských sociálních států v reakci na ně [on-line]*. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/101025114414.pdf> [cit. 2015-3-6]

⁵ CERAMI, Alfí o. *New Social Risks in Central and Eastern Europe : The Need for a New Empowering Politics of Welfare State*. Czech Sociological Review, 2008, 1089 – 1100. ISSN 0038-0288

opatření péče o děti a matky na mateřských dovolených, zároveň ale i zavedení rodičovských dovolených a prvních zákonů zaměřených na dlouhodobou péči i politiku aktivace a snahy o zavedení celoživotního i dalšího vzdělávání⁶.

Další reformy postkomunistických sociálních států by pak měly vést k posílení adaptace jednotlivců na flexibilnější trhy práce a zvýšení jejich konkurenceschopnosti. Podle CERAMI, Alfi o. *New Social Risks in Central and Eastern Europe: The Need for a New Empowering Politics of Welfare State*. *Czech Sociological Review* jedná se tady o posilující politiku sociálního státu založenou na čtyřech pilířích:

- a) Garantovaný minimální příjem pro nejvíce ohrožené skupiny. Zavedení systému minimálního příjmu by se mělo stát důležitým politickým nástrojem. Jeho úkolem by bylo chránit nejvíce ohrožené sociální skupiny před chudobou a před příjmovými nerovnostmi. Na rozdíl od „starých politik sociálního státu“ hlavním cílem nesmí být jen zajištění příjmů pro osoby při dočasné ztrátě příjmů (strategie zmírnění chudoby), ale prioritním účelem by mělo být chránění jedince před riziky spojenými s méně zajištěnými a redistributivními trhy práce;
- b) Základní příjem pro děti (posílení skrze investice do dětí) – cílem tohoto pilíře je zaprvé ochránit děti před rostoucí chudobou, zadruhé umožnit rodičům věnovat více času jejich výchově;
- c) Garantovaný, z daní financovaný důchod pro staré lidi propojený s konty odvislými od příjmů;
- d) Veřejné investice do vzdělávání a formování lidského kapitálu. Zejména se jedná o opatření zaměřená na zvýšení lidského kapitálu občanů skrze veřejné investice do vzdělávání a formování lidského kapitálu. Tato opatření by měla být užitečná pro jednotlivce natolik, aby byli schopni zvládnout individualizaci a monetarizaci rizik efektivnějším způsobem a byli adaptabilnější a co nejvíc konkurenceschopní na trhu práce. Taková opatření jsou užitečná také pro formování nových znalostí a dovedností vhodnějších pro současnou ekonomiku, tedy investice do vzdělávání posilující konkurenceschopnost a rozvoj dané ekonomiky.

Sociální politika v moderní společnosti už by neměla být chápána jako zátěž rozpočtů, ale spíše jako investice pro vylepšení adaptability a zvýšení zaměstnatelnosti pracovní síly na trhu práce. Sociální politiky navíc hrají důležitou funkci institucionálních komplementarit. Podle této teorie by instituce v tržní ekonomice měly navzájem posilovat

⁶ CERAMI, Alfi o. *New Social Risks in Central and Eastern Europe : The Need for a New Empowering Politics of Welfare State*. *Czech Sociological Review*, 2008, 1089 – 1100. ISSN 0038-0288

jedna druhou. Typickým příkladem institucionálních komplementarit je vztah mezi systémem dalšího odborného vzdělávání, ochranou v nezaměstnanosti a ochranou pracovního místa. Podle tohoto konceptu lidé mají zájem investovat do specifické kvalifikace pouze v případě, že se jim tato investice v dlouhodobé perspektivě vrátí. Pokud nejsou znalosti firemně specifické a jsou na trhu práce poptávány, pracovníci mohou předpokládat, že v případě ztráty zaměstnání najdou práci v jiném podniku. V případě investice do firemně specifických znalostí a dovedností však zaměstnanci očekávají dlouhodobý pracovní úvazek a externí jistoty. Silná ochrana pracovního místa a kolektivní smlouvy poskytují zaměstnancům jakousi jistotu, že si zaměstnání a výši mzdy udrží i v době horší ekonomické situace firmy, a tak pracovníci mohou investovat do firemně specifických znalostí a dovedností. Kdyby zaměstnanci byli propuštěni, tak očekávají, že získají podporu na dobu dostatečně dlouhou na to, aby si našli jiné zaměstnání odpovídající jejich kvalifikaci. Instituce ochrany pracovního místa a ochrana v nezaměstnanosti tak podporují investice do specifických znalostí a podporují rozvoj specifického typu lidského kapitálu. Nové principy, které se objevují v sociální politice vlivem ekonomických, demografických i společenských změn, jasně definují cíle sociálních politik a restrukturují výdaje sociálních států směrem k politikám nových sociálních rizik. Sociální politiky tak zvyšují konkurenceschopnost a podporují komparativní výhody jednotlivých národních ekonomik. Navíc plní funkci institucionálních komplementarit, tedy posilují funkce a efektivitu dalších institucí, jako je flexibilita na trzích práce a systém počátečního i dalšího vzdělávání.

1.2. Finanční gramotnost

V souvislosti s přechodem České republiky na systém tržní ekonomiky se objevily nové finanční produkty. Orientovat se v jejich nabídce je čím dál složitější. Nicméně, bez této orientace nelze dobře spravovat osobní ani rodinné finance. Kvůli tomuto problému byly do škol postupně zaváděny předměty, které prezentují finanční gramotnost jako velmi potřebný prvek ve výuce.

Finanční gramotnost je také nápomocná v řešení nových sociálních rizik. Když budou občané schopni orientovat se v nabídce finančních produktů, dokážou se mnohým sociálním rizikům vyhnout nebo si zajistit dostatečnou finanční rezervu.

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se

orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace⁷.

Ministerstvo financí České republiky strukturuje definice finanční gramotnosti na tři složky: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou:

- Peněžní gramotnost představují kompetence nutné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje)
- Pod cenovou gramotností se rozumí kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflaci
- Rozpočtová gramotnost zahrnuje kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a navíc zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska

V anglosaských státech místo pojmů finanční gramotnost se používá pojem finanční kvalifikace, který je širší a zahrnuje:

- Finanční znalosti a inteligenci
- Finanční dovednosti
- Finanční odpovědnost coby schopnost ocenit dopad učiněných finančních rozhodnutí na život a životní podmínky

Ať používáme jeden nebo druhý pojem, je jasné, že finanční vzdělávání je klíčovým prvkem v ochraně spotřebitele na finančním trhu.

Informovaný a vzdělaný občan jako spotřebitel s vyváženým postavením ve smluvním vztahu je plnohodnotným účastníkem na finančním trhu, je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí. Finanční vzdělávání ve sféře finančních produktů a služeb podporuje aktivní roli občana jako spotřebitele a vede k pochopení osobní odpovědnosti za finanční zajištění své rodiny i sebe. Ve finálním důsledku přispívá finanční vzdělávání k rozvoji české ekonomiky, společnosti jako takové a k udržitelnému rozvoji.

⁷ Ministerstvo financí. *Národní strategie finančního vzdělávání 2010* [on-line]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/narodni_strategie_financniho_vzdelavani_mf2010.pdf [cit. 2015-3-1]

Jak se ukázalo v letech 2008-2009, nedostatečná finanční gramotnost občanů byla také jedním ze spouštěcích mechanismů tehdejší finanční krize (zejména v USA). V České republice zatím významné narušení stability finančního systému nehrozí zejména proto, že některé více rizikové produkty nejsou na našem trhu nabízeny, nikoli z důvodů vyšší finanční gramotnosti Čechů. Alarmující je ale dynamika negativních jevů, jako je růst zadlužování obyvatelstva, růst nesplácených pohledávek a exekucí na majetek fyzických osob. Z tohoto důvodu je třeba klást vyšší důraz na finanční vzdělávání občanů jako takové, a zejména pak na jeho kvalitu. Význam finančního vzdělávání potvrdily také závěry odborných diskusí v rámci oficiálních seminářů obou komor Parlamentu České republiky⁸.

Plánování osobních a rodinných financí

Ve svém životě lidé procházejí různými etapami a čelí situacím, které jsou s nimi spojeny. Některé situace, například narození dítěte či studium na vysoké škole lze předvídat a finančně plánovat. Podle konceptu etap životního finančního cyklu můžeme život člověka rozdělit na jednotlivé fáze:

- Fáze nízkých úspor - je spjata obdobím dospívání a adolescence. Mladí lidé jsou nejdříve finančně podporováni rodiči, pak začínají vydělávat sami. V tomto období se jedinci vyznačují téměř nulovými úsporami a nízkými příjmy. V této fázi lidi většinou nemají potřebu činit závažnější finanční rozhodnutí
- Fáze výpůjček - je typická pro období dospělosti. V této fázi se nachází mladé bezdětné páry i manželské páry s dětmi. Během tohoto období již jedinci mají stabilní příjmy, ale u mladé rodiny s dětmi také vysoké výdaje. Co se týče finančních produktů, které jedinci v této fázi používají, tak jsou to například hypotéky, leasing auta, mezi hlavní spořicí produkty patří životní pojištění a penzijní připojištění
- Fáze investic - nastává jakmile děti dospějí, osamostatní se a opouští svůj původní domov. V tomto období je společný příjem manželů v domácnosti bez dětí mnohým vyšší než rodinné výdaje. Tento přebytek financí jedinci využívají k investování nebo ke spoření na důchod

⁸ Ministerstvo financí. *Národní strategie finančního vzdělávání 2010* [on-line]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/narodni_strategie_financniho_vzdelavani_mf2010.pdf [cit. 2015-3-1]

- Fáze čerpání majetku – jedná se období, kdy lidé odcházejí do důchodu, současně se snižují příjmy jedinců a výdaje je převyšují. Dochází k čerpání dřívějších úspor⁹

Ve všech výše uvedených fázích jedinci potřebují základy finanční gramotnosti, aby si dokázali poradit se situací, vybrat vhodný finanční produkt a nedostat se do dluhové pasti.

Finanční vzdělávání v ČR

V roce 2007 Ministerstvo financí (dále jen MF) zadalo průzkum na téma finančního vzdělávání. Cílem tohoto průzkumu bylo zejména zjistit postoje českých občanů k problematice finančního vzdělávání a míru jejich potřeby se v tomto směru dále vzdělávat.

Vybraná hlavní zjištění průzkumu MF:

Podle definice finanční gramotnosti se 35 % respondentů ohodnotilo známkou 3 (na stupnici od 1 do 5 s možností volby odpovědi „nevím“), stejné hodnoty dosahuje i průměrná známka za všechny dotázané. Celkem cca 45 % respondentů deklaruje schopnost orientace v nabídce konkrétních produktů na finančním trhu. Skoro třetina (29 %) přiznává, že úroveň znalostí jí brání ve využívání finančních produktů – nejčastěji se jedná o investiční a úvěrové produkty.

Téměř 75 % dospělé populace považuje vzdělávání a získávání nových informací z finanční oblasti za důležité. Devět z deseti respondentů se domnívá, že je užitečné vzdělávání dospělé populace v oblasti hospodaření s penězi. Vítají to především lidé již informovaní, mladší a více vzdělaní. Osmdesát jedna procent dotázaných se shoduje v tom, že ve škole znalosti pro orientaci v oblasti financí a bank nezískali. Skoro všichni (93 %) považují možnost objasnit si základní pojmy z oblasti finančního světa na středních školách za dobrý nápad, necelá polovina by toto učivo směřovala již na základní školy. Většina občanů má zájem o pasivní formu případného dalšího vzdělávání – 75 % má zájem o čtení letáků, brožur, článků na internetu, 2/3 by chtěly číst odborné přílohy v tisku nebo sledovaly specializované pořady v televizi. Jedna třetina dotázaných by měla zájem o specializované kurzy či semináře. Zájem účastnit se organizovaného finančního vzdělávání projevily 3/4 dospělé populace, a to v případě, že by bylo zcela zdarma a bez propagace konkrétního poskytovatele. Převážná většina souhlasí s tím, že je potřeba vzdělávat celou populaci v oblasti tvorby rodinného rozpočtu, investic a úvěrů. To vše jsou povzbudivá čísla. Průzkum

⁹ Úvod do tématu etap životního finančního cyklu. *Společný vzdělávací projekt finančních asociací a Ministerstva financí ČR*. Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/subcategories.asp?idk=224>, [cit. 9. 21.03.2015]

ale také ukázal naléhavou potřebu systematického rozvoje finančního vzdělávání v České republice, i když byl zaměřen zejména na subjektivní hodnocení respondentů.

Dne 7. prosince 2005 vláda České republiky usnesením č. 1594 uložila ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministru průmyslu a obchodu připravit materiál Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (SBFG). Na konci roku 2007 proběhla aktualizace tohoto dokumentu v souladu se Strategií finančního vzdělávání. Aktualizovaná verze SBFG zahrnuje Standardy finanční gramotnosti pro základní a střední vzdělávání¹⁰.

V květnu 2010 bylo vládou přijato Usnesení č. 338/2010 o Národní strategii finančního vzdělávání.

Cílem výše uvedené strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR. V ní jsou vymezené hlavní problémy a navazující prioritní úkoly v této oblasti. Národní strategie finančního vzdělávání navazuje na řadu koncepčních kroků v oblasti ochrany spotřebitele a vzdělávání obecně na evropské i mezinárodní úrovni a vychází z doporučení mezinárodních organizací, jako je organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) nebo EU. Účelem Národní strategie finančního vzdělávání není popis realizace konkrétních projektů a programů finančního vzdělávání, ale jejich zastřešení v podobě určení společných cílů, prostředků k jejich dosažení a obecných principů. Realizace cílů pak je specifikována v navazujících dokumentech (například pro oblast školního finančního vzdělávání byl vytvořen dokument systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách).

Strategie charakterizuje dvoupilířovou strukturu finančního vzdělávání, vymežující vzdělávání počáteční a další.

První pilíř zahrnuje finanční vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání. Tady je garantem úrovně počátečního vzdělávání stát, zejména prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Odbornou podporu implementace finančního vzdělávání do počátečního vzdělávání poskytuje MF a Česká národní banka (ČNB). Některé prvky finanční gramotnosti byly na základních školách vyučovány i před zavedením Národní strategie finančního vzdělávání, žáci dostávali základní informaci o penězích a financích, cvičili úrokový počet v matematice. Samozřejmě, mnohem silněji bylo finanční vzdělávání zastoupeno na středních školách s ekonomickým zaměřením. Základní školství nemělo

¹⁰ Národní ústav odborného vzdělávání. *Finanční gramotnost 2010* [on-line]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/financni-gramotnost> [cit. 2015-3-20]

za účel pokrýt mezery ve finanční gramotnosti, od roku 2000 se o to pokoušely neziskové organizace prostřednictvím různých projektů a programů. Bohužel, jejich aktivita nebyla dostatečně koordinovaná a povědomí o jejich existenci mezi žáky a učiteli bylo poměrně nízké.

Do druhého pilíře patří oblast celoživotního finančního vzdělávání občanů. Pilíř je zaměřen zejména na dospělou populaci, tedy spotřebitele finančních produktů a služeb, a měl by být zajišťován především soukromým sektorem, zejména prostřednictvím profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů. Určitou roli v dalším finančním vzdělávání hrají také subjekty veřejné správy.

Zde bych chtěl poznamenat, že se často vzděláváním dospělých spoluobčanů na dobročinné bázi zabývají studenti. Jako příklad můžeme uvést studenty Ekonomicko-správní fakulty Masarykově university v Brně. Ti se zabývají finanční gramotností a šíří její základy mezi lidmi, kteří to nejvíc potřebují. Třeba mezi matkami v azylových domech nebo mezi dětmi z dětských domovů. Na jednotlivých školeních studenti vysvětlují, jak fungují jednotlivé druhy platebních karet, diskutují s veřejností o tvorbě rodinných nebo osobních finančních plánů, informují o úvěrech a možnostech spoření¹¹.

Pokud se podíváme na prioritní oblasti ve finančním vzdělávání do budoucna, tak podle Národní strategie by to měly být:

- Aktivní a odpovědná účast na finančním trhu - Cílem je, aby se občané rozhodovali efektivně – k tomu však vedle úplných, správných, transparentních a srovnatelných informací potřebují také adekvátní úroveň finanční gramotnosti
- Prevence proti předlužení - V posledních letech výrazně narůstá zadlužení českých domácností. Jedním z projevů je zvýšení počtu rodin, které nejsou schopné splácet své závazky. To dokládá i stále se zvyšující počet nařízených exekucí. S ohledem na finanční situaci domácnosti by občané měli být schopni zodpovědně posuzovat své možnosti a zaměřovat se na takové dluhy, které mají z dlouhodobého hlediska charakter investice (např. hypotéky)
- Zajištění na stáří - Česká populace rychleji stárne a v nadcházejících dekádách se budoucí důchodci nebudou moci spoléhat pouze na státní zabezpečení tak, jako tomu bylo doposud. Ostatní formy zabezpečení na stáří už nyní hrají velkou roli. K tomu,

¹¹ Fojtů M., Online.muni.cz, *Studentka učí o financích v azylových domech a hledá pomoc* [on-line]. Dostupné z: <http://www.online.muni.cz/student/5760-studentka-uci-o-financich-v-azylovych-domech-a-hleda-pomoc#.VPhEOvyG9HX> [cit. 2015-3-6]

aby si občané mohli vybrat vhodný produkt či formu zajištění na stáří, musí mít základní znalost finanční problematiky, ta funguje jako prevence propadu do státní sociální sítě.

Finanční gramotnost v mezinárodních souvislostech

Problematika finančního vzdělávání v mezinárodním kontextu navazuje na doporučení Evropské unie (dále jen EU) a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD, z angl. Organisation for Economic Co-operation and Development) a je součástí oblasti vzdělávání a ochrany spotřebitele. Obecné otázky vzdělávání občanů na úrovni EU řeší rovněž Strategie spotřebitelské politiky 2007 – 2013. Problematice finančního vzdělávání se také věnuje Bílá kniha o politice finančních služeb 2005 – 2010. Tyto dokumenty představují dlouhodobý rámec jak pro aktivity Evropské komise, tak členských států EU.

OECD má vlastní definici finančního vzdělávání. Podle ní je finanční vzdělávání proces, jehož prostřednictvím si uživatelé finančních služeb i investoři zvyšují porozumění finančním produktům a pojmům a současně prostřednictvím informací, instrukcí a nestranných rad vytvářejí schopnost uvědomovat si finanční rizika i finanční příležitosti, schopnost provádět informovaný výběr, učit se, kam se obrátit o radu či pomoc a provádět další kroky vedoucí ke zlepšování své finanční „well-being“ a ochrany.¹² V roce 2003 OECD zahájila Projekt finančního vzdělávání a v roce 2008 byla vytvořena Mezinárodní skupina pro finanční vzdělávání (INFE, z angl. International Network on Financial Education). Cílem INEF je „zvýšení celosvětového povědomí o významu a důležitosti finančního vzdělávání a podpora členských států ve vytváření jejich národních strategií finančního vzdělávání.“¹³ V tom samém roce byl spuštěn mezinárodní webový rozcestník pro finanční vzdělávání (IGFE, z angl. International Gateway for Financial Education). Hlavní aktivity OECD v oblasti finančního vzdělávání jsou: publikování výsledků mezinárodních výzkumů v oblasti finanční gramotnosti, vydávání doporučení a informací pro finanční vzdělávání, pořádání konferencí a diskusních fór. Jednotlivé členské státy mohou přijmout centrální strategii finančního vzdělávání vytvořenou OECD jako fundament k vytvoření vlastní národní strategie. Základním kamenem implementace finančního vzdělávání do školního programu podle OECD je jasná centrální koordinace (například vládou nebo příslušným resortem). Dalším důležitým bodem je stanovit základní rámec finančního

¹² OECD, *Financial literacy framework*. [on-line]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/PISA2012FrameworkLiteracy.pdf> [cit. 2015-3-20]

¹³ OECD, *Financial literacy framework*. [on-line]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/PISA2012FrameworkLiteracy.pdf> [cit. 2015-3-20]

vzdělávání, cíle zdroje a prostředky či očekávané výsledky. Nelze opomíjet ani propagaci finančního vzdělávání, zejména mezi dospělými. Co se týče výuky na školách, tak podle OECD finanční vzdělávání musí být povinné, přičemž se doporučuje zřídit samostatný předmět nebo začlenit problematiku finanční gramotnosti do některého z tradičních předmětů. Učitelé by si měli uvědomovat, že finanční vzdělávání je důležité, dokonce nezbytné.

Koordinovaný přístup evropských zemí začíná v roce 2003, a je spojen se zahájením Projektu finančního vzdělávání OECD. Stav systému finančního vzdělávání je v jednotlivých státech různý, velmi dobře na tom jsou například Velká Británie, Německo, Nizozemsko a Francie. V postsovětských zemích východní Evropy si nejlépe vedou Polsko, Bulharsko, Litva, tato skupina států využívá pro oblast finančního vzdělávání i prostředky z Evropských sociálních fondů.

Pokud se podíváme na situaci ve Spojených státech amerických, tak tam je finanční gramotnost zahrnuta do školních osnov a vyučuje se v různých předmětech, jako je matematika či společenské vědy. Učební pomůcky poskytuje vláda, vzdělávací či neziskové organizace, banky i další instituce. Jediným celostátně platným ustanovením je povinný jednosemestrový kurz finančního vzdělávání se základními standardy, které mají učitelům poskytnout návod k tvorbě vlastních učebních plánů, jinak si specifika finančního vzdělávání každý stát určuje sám.

2. Peníze

Ústředním bodem finančního vzdělávání jsou peníze, a proto bych tuto kapitolu chtěl věnovat právě jim.

2.1. Historie peněz

Ačkoliv by se mohl někdo domnívat, že jsou peníze novodobým vynálezem, není tomu tak. Za zboží či služby se platilo již v dávné minulosti, i když podoba peněz byla v té době poněkud jiná. V některých částech světa se platilo vzácnými mušlemi, jinde klacíky z vyhlazeného dřeva.

Na začátku všeho stál tzv. směnný obchod. V praxi to znamenalo, že lidé vyměňovali své výrobky, potraviny či zvířata mezi sebou navzájem. Například mlynář, který přišel na trh, mohl vyměnit pytel s moukou za maso. Později se ale ukázalo, že taková výměna může být velmi komplikovaná a náročná. Proto se tyto situace musely vyřešit jiným způsobem. Tak vznikla první platidla. Jejich výhody byly nesporné.

Byla menší a lehčí, aby se dala snadno přenášet. Byla také trvanlivá a měla svoji danou hodnotu. Jako platidlo se postupně začaly prosazovat drahé kovy. A první místo zaujalo pochopitelně zlato. Kromě toho, že bylo vzácné a trvanlivé, bylo totiž taky velmi dobře zpracovatelné.

Později se z praktických důvodů začaly používat i další vzácné kovy, jako stříbro a měď. Výhodou těchto kovů bylo, že se daly snadno zvážít, a tak se také snadno určovala jejich hodnota. To už byl jenom krůček k mincím v té podobě, jak je známe dnes. Tehdy byl obvykle na mincích vyražen znak panovníka.

I mince však měly svoje nevýhody. Při větším množství bylo jejich nošení náročné. A tak vznikly údajně v Číně v 11. století papírové bankovky. Evropa převzala tento objev ve 2. polovině 17. století a postupně se šířil i na další kontinenty. Dnes se jako platidlo používají nejčastěji bankovky a mince. Čím dál tím více se rozšiřují také další platidla, jako jsou bezhotovostní peníze.

2.2. Peníze dnes

V dnešní době se setkáváme s několika formami peněz:

- Hotovostní (mince a bankovky)
- Depozita (vklady na účtech v bankách)
- Cenné papíry (šeky, směnky a také například poukázky a žetony)

Bankovky tiskne zpravidla centrální banka každé země. V České republice vydává peníze Česká národní banka (ČNB). Je to jediná banka v České republice, která vydává peníze a stahuje poškozené, znehodnocené či neplatné bankovky a mince.

Měna v České republice se nazývá koruna česká.

Platnost stávající české koruny trvá od 8. února roku 1993. Samotný název koruna má však více než stoletou historii. Název byl převzat z bývalého Československa (československá koruna), které jej zase převzalo v roce 1918 z Rakousko-Uherska (rakousko-uherská koruna). Ta byla zavedena v roce 1892.

2.3. Směna peněz

Když člověk cestuje do zahraničí, kde se platí jinou měnou než v jeho zemi, musí si tuto měnu obstarat – musí si vyměnit peníze. V tomto případě je důležité vědět, co je měnový kurz.

Měnový kurz je cena jedné měny vyjádřená v jednotkách měny druhé. Existuje přímá a nepřímá kotace měnového kurzu. Přímá kotace – měnový kurz udává počet jednotek domácí měny, které musíme vynaložit k získání jedné jednotky měny zahraniční (25,500 CZK/EUR). Nepřímá kotace – měnový kurz poté vyjadřuje počet jednotek zahraniční měny nutných k získání jedné jednotky měny domácí (0,0392 EUR/CZK).

Existuje několik metod tvorby měnového kurzu, přičemž za základní můžeme považovat jeho tvorbu pomocí tržních sil, tedy interakcí nabídky a poptávky. Jako další způsob můžeme uvést jeho centrální stanovení. Můžeme jmenovat kombinaci těchto dvou základních způsobů¹⁴.

Když chcete vyměnit peníze v zahraničí, je určitě dobré obejít více směnáren a najít si tu nejlepší nabídku. Dále je potřeba vyvarovat se chyb, které mohou výměnu valut prodražit.

Chyba číslo 1: Nakupuji valuty, tedy pro mě platí kurz valuty nákup.

Valuty nákup na kurzovním lístku je kurz, který obdržíte, pokud máte cizí měnu a obchodní místo vyplácí české koruny (je to vždy ten nižší). Valuty prodej se vztahuje na transakce, při kterých máte české koruny a obchodní místo prodává valuty (vždy ten vyšší - např. když potřebujete peníze na dovolenou).

¹⁴ KALÍNSKÁ, E a kolektiv, *Mezinárodní obchod v 21. Století*, Praha: Grada Publishing a.s., 2010, s. 156. ISBN: 978-80-247-3396-8

Chyba číslo 2: Nikde už neúčtují manipulační poplatky.

Řada bank a turistických směnáren doposud účtuje poplatky za uskutečněnou výměnu peněz a tudíž se může stát, že i když vidíte lepší kurz než v jiné směnárně či bance, nakonec díky poplatku obdržíte méně, než jste čekali. Poplatky se pohybují v rozmezí 0 až 11 % při nákupu a 0 až 5 % při prodeji z pozice obchodního místa.

Chyba číslo 3: V bance dostanu vždy lepší kurz než ve směnárně.

Řada lidí se mylně domnívá, že směnárny mají kurz diktovaný ČNB, popřípadě se řídí kurzy, které jsou prezentovány v novinách a že z těchto kurzů si pak víceméně strhávají svůj zisk. Pravda je ta, že kurzy si směnárna určuje zcela samostatně. Jediné, čím se řídí, je trh, poptávka a nabídka.

Pokud banka v průběhu dne vypíše jeden kurz od 9.00 do 17.00, není to z důvodu, že by byla o tolik serióznější a důvěryhodnější než obchodní místo, které kurz změní klidně 3x denně. Je to z toho důvodu, že rozpětí mezi nákupním a prodejním kurzem má banka mnohem vyšší, a proto si ty jemné pohyby kurzů na trhu může dovolit ignorovat.

2.4. Padělání peněz, padělky

Paděláním peněz se rozumí jakékoliv napodobování zákonných platidel, ať už mincí, nebo bankovek. Bankovky obvykle mívají řadu ochranných prvků. Přesto nelze padělání peněz úplně zabránit.

Důmyslnost padělatelů je skutečně velká, a proto jsou bankovky proti padělání chráněny. Jsou tištěny na speciálním papíře a mají tzv. ochranné prvky. Díky nim je možné si i pouhým okem ověřit, zda je bankovka pravá či nikoliv.

České bankovky mají následující ochranné prvky:

1. Lokální stupňovitý vodoznak
2. Ochranný okénkový proužek s mikrotextem
3. Ochranná vlákna
4. Soutisková značka v podobě písmen „ČR“, část viditelná na líci, v průhledu viditelná celá
5. Skrytý obrazec (například „5 000“)
6. Opticky proměnlivá barva
7. Iridiscentní pruh – dvoubarevný, při sklopení zlatý a fialový nádech, vzorovaný s opakujícími se čtveřicemi lipových listů a s negativními čísly 5 000

8. Mikrotext¹⁵

Názorněji lze vše předvést na konkrétní bankovce

2.5. Bezhotovostní peníze

Kromě mincí a bankovek existuje také další typ peněz- tzv. bezhotovostní peníze. Znamená to, že existují v ekonomice, ale neexistují reálně v podobě mincí nebo bankovek. Jsou to tedy zejména peníze, které si dotyčný uloží do banky- tzv. depozita (depozit, depozitum = vklad, vložená částka).

Bezhotovostní platby se uskutečňují odepisováním a připsováním peněz na účet klienta podle toho, jestli peníze přijímá či odesílá. Těmto operacím se říká bezhotovostní platební styk, pro takový způsob platby musí mít člověk u některé z bank vedený účet.

Bankovní převod

Bankovní převod je transakce, během níž dochází k přesunu peněz z jednoho účtu na druhý. Existují různé druhy bankovních převodů:

- Příkaz k platbě/úhradě – jednorázový

Používá se v případě příležitostných plateb. Tento převod se uskuteční pouze tehdy, když jej majitel zadá.

- Trvalý příkaz k úhradě

Často se ale stává, že majitel účtu potřebuje platit stejnou částku pravidelně, například každý měsíc. V tom případě se používá tzv. pravidelný/trvalý příkaz k úhradě. Pravidelný

¹⁵ PETÝRKOVÁ, L a CHMELAŘOVÁ, P. *Základy finanční gramotnosti*, Praha: Generation Europe, 2011. ISBN: 978-80-904974-8-1

příkaz k úhradě znamená, že majitel účtu banku požádá, aby platila stejně vysokou částku v určitý den v měsíci jednomu příjemci. Tento typ pravidelné platby se nazývá trvalý příkaz a používá se např. k placení nájemného nebo jiných pravidelných úhrad.

- -Inkasní forma placení

Tento způsob platby se využívá zejména v těch případech, kdy je potřeba platit pravidelně nějakou službu, ale výše částky nebývá stejná. Majitel účtu si v bance nastaví, že daná instituce (např. telefonní společnost) si smí měsíčně do určitého limitu strhávat z jeho účtu provolanou částku.

Poplatky za převody

Banky si za převody obvykle účtují poplatky. Jejich výše závisí na typu účtu a na bance, v níž je účet zřízen, a také na tom, zda se převody uskutečňují v rámci stejné banky nebo mezi různými bankami a zda jsou uvnitř nebo vně zóny jednotné měny (eurozóny).

Platby kartou

Většina obchodů, restaurací a jiných zařízení přijímá platební karty jako prostředek platby za zboží a služby. Možnost platit kartou je obvykle označena na viditelném místě samolepkou se značkou přijímaných typů karet. V některých případech umožňují platbu kartou pouze od určité výše hrazené částky. Kartou „přečte“ čtečka a stále častěji je nutno také zadat osobní identifikační číslo PIN.

Rozlišují se debetní a kreditní karty, rozdíl mezi nimi vysvětlím v další části své práce.

Úhrady kartou po telefonu nebo přes internet

Při platbě je zpravidla nutné sdělit či zadat číslo karty, datum ukončení platnosti a jméno majitele karty. Dále může být majitel také požádán o bezpečnostní číslo uvedené na rubu karty.

Tímto bezpečnostním číslem je tzv. CVC nebo CVV kód – poslední tři číslice vytištěné na pásku s podpisem. Při platbách přes internet je lépe preferovat obchody, které využívají systém bezpečného placení 3D Secure. Jedná se o systém, kdy při placení komunikujete přímo s bankou a své citlivé údaje o kartě nebo účtu neposkytujete obchodníkovi. Obchody, kde je možno takto bezrizikově platit, mají na stránkách následující označení nebo loga: Verified by VISA či MasterCard SecureCode. Další možností, jak se

při platbě na internetu chránit, je sledovat, zda obchodník pro placení využívá protokol SSL, tj. při platbě je zákazník přesměrován na internetové stránky začínající <http://...>

V případě ztráty karty je potřeba okamžitě telefonicky informovat vydavatele karty (banku) a kartu zablokovat, v případě zneužití kontaktovat policii.

3. Finanční produkty

U finančních produktů rozlišujeme produkty denní spotřeby, které využíváme každý den, a produkty, se kterými se setkáváme méně. Mezi produkty denní spotřeby patří zejména běžný účet, spořicí účet, kreditní karty a kontokorent.

3.1. Běžný účet

Běžné účty jsou vlastně naše peněženky. Máme na nich uložené peníze, které účtem z velké části jen protékají. Přijdou, odejdou. Co se zachytí, zůstává napospas inflaci. Proto by na běžném účtu mělo být opravdu jen minimum prostředků navíc. Běžné účty jsou ze zákona pojištěné.

V kombinaci s běžným účtem klient ve většině případů vyžaduje i debetní kartu, která mu umožňuje daleko rychlejší přístup k vlastním penězům. K přímému a rychlému získání peněz slouží bankomaty, debetní kartou se může platit také v obchodech a restauracích.

Běžné účty u jednotlivých bank se vzájemně liší jen málo, i v této oblasti však dochází k postupnému obratu. Rozšíření českého trhu o nové banky, které nabízejí účty bez poplatků nejen za vedení, ale i za transakce, přiměl k tomuto kroku i některé další velké a zavedené banky. Byť vývoj směrem „bez poplatků“ postupuje poměrně pomalu, lze si již nyní vybrat účet, jehož vedení nebude vůbec nic stát.

Můžete si nastavit účet jen pro ty služby, které skutečně využíváte. Ve většině případů tím výraznou částku neušetříte, ale pro každou zbytečně utracenou korunu byste našli i vhodnější využití. Máte-li účet u banky, v níž jsou poplatky vázány na využívání některých dalších služeb (např. hypotéku), pak si založte jiný bez poplatků a u vázaného účtu využívejte jen potřebné služby.

Přejít s běžným účtem k jiné bance je v dnešní době velmi snadné. Nyní dokonce za klienta vše vyjedná nová banka. Převede všechny platby, příkazy i ostatní služby, a to zcela zdarma, jen jí k tomu musíte udělit souhlas. Pokud Vám ve Vaší bance nevyjdou vstříc, nezaslouží si Vás. Řešení je snadné, nebojte se jít tam, kde si Vás budou vážit.¹⁶

3.2. Spořicí účet

Spořicí účty jsou přesně ty produkty, na které je vhodné přesouvat „peníze navíc“ z běžných účtů. Jde o především o tzv. pohotovostní peníze, tedy rychle dostupnou rezervu.

¹⁶ BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*, Praha: Triton, 2012, s. 28. ISBN: 978-80-7387-622-7

Peníze je dobré na spořicí účet mít, jelikož jsou aspoň částečně chráněny před inflací. Částečně uvádím proto, že je spořicí účetem neochráníte zcela, rozhodně však více, než na běžném účtu. Peníze máte zpravidla k dispozici nejpozději do druhého pracovního dne. U některých spořicích účtů je k dispozici platební karta. Je to sice výhoda, ovšem spořicí účty často slouží i jako ochrana před zbytečným utrácením.

3.3. Kreditní karty

Kreditní karty jsou poměrně diskutovaným a rozporuplným produktem. Někteří lidé se jich úplně štítí z obav, co by si kreditní kartou mohli způsobit. Díky informacím, které se šíří v médiích, z nich mají strach a často ani nevědí proč.

Pravdou je, že neznalostí vlastností kreditní karty si může její majitel způsobit potíže, avšak při správném využívání kreditních karet, může být karta velkým přínosem. Hlavní výhodou kreditní karty je, že lze poměrně dlouho, někdy téměř 45 dní, používat peníze banky, aniž by po nás za to něco chtěla. Toto období se nazývá bezúročné období. Využití bezúročného období a doplacení celé částky ve splatnosti umožňuje peníze nechat pracovat např. na spořicí účet¹⁷.

Tento model spočívá v tom, že nakupujeme v bezúročném období za cizí peníze (peníze banky) a naše nám vydělávají. V době, kterou si žádá termín splátky, pak vše zaplatíme z vlastních peněz. Toto je nejvhodnější využití kreditní karty a stojí nás jen trochu disciplíny. Tedy - ohlídat si datum splatnosti. I pro tento účel má však již většina bank nástroj – dovolíme jim, aby si peníze na splátku ve vhodném termínu inkasovaly samy. Můžeme dát svolení k inkasu jen povinné částky nebo celého doplatku.

Další situace, kdy nám kreditní karta může poměrně zajímavě pomoci, nastává, když nám před výplatou chybí v osobním nebo rodinném rozpočtu nějaké peníze.

3.4. Kontokorent

Kontokorent je určitým způsobem podobný kreditní kartě, neboť opět využíváme peníze banky. Mírnou nevýhodou je, že peníze jsou úročeny ihned, kdykoliv vyčerpáme vlastní peníze a sáhneme si tzv. do debetu.

Máme-li sjednanou službu kontokorent, která se vždy váže k běžnému účtu, máme k dispozici určitý přesně daný rámec k čerpání navíc. Můžeme tedy peníze vybírat a vkládat, vždy je úročena pouze aktuální vyčerpaná výše, nikoliv celý sjednaný rámec. Jednou

¹⁷ BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*, Praha: Triton, 2012, s. 41. ISBN: 978-80-7387-622-7

za přesně danou dobu (často to bývá doba jednoho roku, může být i jiná) je majitel kontokorentu povinen dorovnat kontokorent do plusu.

Účet musí být dorovnán na dobu alespoň 24 hodin (přesněji přes noc) a pak lze peníze znovu na určenou dobu čerpat. I u kontokorentu si nejprve zodpovíme otázku, k čemu především má sloužit. Pokud jako rezerva či k překlenutí krátkodobých výpadků např. před výplatou, pak má svá opodstatnění.

Někdy je však vhodnější krátkodobý výpadek řešit kreditní kartou. Nezbývají-li Vám před výplatou na účtu peníze na nějaký trvalý příkaz, pak jednoduše plaťte v obchodech kartou kreditní, nikoliv platební kartou k účtu, a zůstanou Vám peníze na příkazy. A po výplatě dorovnejte kreditní kartu. Je to levnější než využívat kontokorent. Ten by případně přišel na řadu až po vyčerpání těchto možností.

Kontokorent má ve většině případů vyšší úrok než např. spotřebitelský úvěr. Má však jisté opodstatnění v případech, kdy nechceme pravidelně splácet, chceme mít variabilní rezervu a splácet čerpanou částku podle možností. A zároveň mít možnost jí čerpat opakovaně, což je jedním z největších pozitiv kontokorentu.

Je vhodné mít u svého účtu tuto službu sjednanu, neboť je ve většině případů bezplatná a zároveň s ní získáváme variabilní a pohotovostní rezervu.

3.5. Typy spoření

Při výběru je důležité položit si nejprve tyto otázky:

Jak dlouho je potřeba spořit (vkládat peníze), aby to bylo co nejvýhodnější?

Jaký bude zisk (jaké budou úroky, kolik peněz se našetří)?

Kdyby došlo k nejhorsímu, získá majitel zpět alespoň to, co vloží?

Jak rychle bude možné se k penězům „dostat“, tj. mohu investici rychle vypovědět a budu mít brzy na stole hotové peníze?

Bude potřeba platit nějaké poplatky? Jak budou vysoké?

Pokusím se teď na tyto otázky odpovědět co nejlépe.

Typy spoření se rozdělují zejména podle toho, čeho se spoření týká, tedy podle potřeb a cílů.

- Ten, kdo chce vytvořit finanční rezervu na neočekávané situace, může využít vkladový účet.
- Ten, kdo si chce koupit vlastní byt nebo dům, si může pořídit stavební spoření.
- Ten, kdo chce spořit na důchod, si může zařídit penzijní připojištění.

Termínované vklady

Termínované vklady jsou vhodné zejména pro ty, kdo mají dostatek finančních prostředků a jsou si jistí, že peníze nebudou po určitou dobu potřebovat. Peníze si lze vybrat až v předem stanoveném datu¹⁸ = termínu, např. každý rok k 1. červnu.

Pokud člověk tento termín nevyužije a potřebuje peníze v jiné době, může si je sice vybrat, ale zaplatí bance pokutu za porušení smlouvy. Úroky u termínovaných účtů jsou obvykle výhodnější než u spořicíh účtů. Doba, po kterou musí člověk peníze na účtu ponechat, aby získal smluvený úrok, se může pohybovat v rozmezí od několika dní po několik let.

Stavební spoření

Stavební spoření je spořením určeným na výdaje týkající se bydlení. Bývá sepisováno na určitou cílovou částku, člověk si dopředu stanoví, kolik peněz chce za danou dobu uspořit, například 250 000 Kč. Stavební spoření musí být spořeno nejméně šest let.

Po uplynutí šesti let je možné peníze vybrat a použít je k jakémukoliv účelu. Výhodou je, že tento typ spoření prozatím podporuje stát a na samotné spoření také za splnění určitých podmínek přispívá. Pokud si tedy člověk uspoří minimálně 18 000 Kč ročně, přispěje mu stát dalšími dvěma tisíci.

Další velkou výhodou je možnost zažádat si o úvěr ze stavebního spoření s relativně nízkými úroky. Úvěr však nemůže být použit na cokoliv, ale pouze na výdaje týkající se bydlení (na koupi bytu, domu nebo rekonstrukce a opravy).

Investice

Druhou možností, jak získat finanční prostředky, je investování. Obvykle je potřeba mít určité znalosti, vědět, do čeho investovat a kdy jsou podmínky pro investici příznivé. V praxi funguje investování tak, že si dotyčný zvolí svůj cíl investice (podnik, věc apod.), vloží peníze a čeká na jejich zhodnocení. Například v případě, že vloží určitou částku do nově zavedeného podniku na výrobu automobilů, musí počkat, až začne podnik auta vyrábět a začne se mu dařit.

Tím pak stoupá i hodnota vložených investic. Tyto formy investic jsou rizikovější – v případě, že podnik zkrachuje, může investor přijít o vložené prostředky. Méně rizikové jsou

¹⁸ BAILEY, G. *Moje peníze*, Praha: Edika, 2011, s. 21. ISBN: 978-80-266-0195-1

pak investice do drahých kovů – investičního zlata, stříbra, diamantů nebo například starožitností.

Investování může oproti spoření přinést o mnoho větší zisky, na druhou stranu je mnohem rizikovější a vložené prostředky nejsou tak likvidní (nedají se tak snadno přeměnit zpátky na peníze).

Základní typy investic:

- Do nemovitostí (domy, pozemky)
- Do movitých věcí (drahé kovy, umělecká díla atd.)
- Finanční (cenné papíry)¹⁹

Jak bylo zmíněno na začátku podkapitoly, investovat lze do leccého. Tento text se bude velmi obecně věnovat finančním investicím – cenným papírům.

Cenné papíry jsou zvláštní listiny, se kterými je svázána určitá hodnota, majetek nebo majetkový prospěch. Ten, kdo takový cenný papír vydává (může jim být jednotlivec, společnost, stát, město i jiné subjekty), se nazývá eminent²⁰.

Jedním z nejznámějších cenných papírů jsou akcie. Jedná se o cenný papír, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka:

- Podílet se na řízení společnosti
- Podílet se na jejím zisku
- Při zániku společnosti na jejím likvidačním zůstatku.

Akcie mohou být vydány v listinné podobě (listinné akcie) nebo v zaknihované podobě (zaknihované akcie). Akcie může znít na jméno nebo na majitele.

Dalším druhem cenných papírů je zatímní list. Je to cenný papír, který společnost vydá, pokud upisovatel nesplatil celý emisní kurs upsané akcie před zápisem společnosti do obchodního rejstříku. Zatímní list nahrazuje upisovateli všechny jím upsané a nesplacené akcie jednoho druhu²¹.

Mezi cenné papíry patří i poukázka na akcie, která se vydává v případě, kdy společnost zvyšuje základní kapitál upsáním nových akcií, jejichž převoditelnost není omezena, a to před zápisem zvýšení základního kapitálu do obchodního rejstříku, jestliže:

- Upisovatel zcela splatil emisní kurs akcie
- Vydání poukázek na akcie rozhodla valná hromada

¹⁹ BAILEY, G. *Moje peníze*, Praha: Edika, 2011, s. 23. ISBN: 978-80-266-0195-1

²⁰ Businessinfo.cz. *Cenné papíry* [on-line]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cenne-papiry-ppbi-50790.html#> [cit. 2014-05-18]

²¹ Businessinfo.cz. *Cenné papíry* [on-line]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cenne-papiry-ppbi-50790.html#> [cit. 2014-05-18]

Cenným papírem je také podílový list, který představuje podíl podílníka na majetku v podílovém fondu. Vydáváním podílových listů podílového fondu shromažďuje investiční společnost do podílového fondu peněžní prostředky.

Dalším cenným papírem je dluhopis, s nímž je spojeno právo na splacení dlužné částky a povinnost emitenta toto právo uspokojit. Dluhopis může být vydán v podobě listinné nebo zaknihované, pokud jde o formu, může být vydán dluhopis na jméno i na doručitele.

Cenným papírem je i opční list, se kterým je spojeno právo na získání vyměnitelných a prioritních dluhopisů nebo na přednostní upsání akcií. Opční listy lze vydávat pouze jako cenné papíry na doručitele²².

Náložný list nebo také konosament je cenný papír, s nímž je spojeno právo požadovat na dopravci vydání zásilky v souladu s obsahem této listiny. Dopravce je povinen zásilku vydat osobě oprávněné podle náložného listu, jestliže mu tato osoba náložný list předloží a potvrdí na něm převzetí zásilky.

Mezi cenné papíry také patří zemědělské skladní listy a skladištní listy.

3.6. Penzijní připojištění, penzijní spoření a penzijní reforma

V lednu 2013 vstoupila v České republice v platnost nová penzijní reforma. Tato reforma poměrně výrazně změnila některá pravidla týkající se penzí a rovněž možností státem podporovaných spořicíh produktů. Hned úvodem je třeba si říci jednu zásadní věc. Žádná česká vláda nebude moci uspokojivě zajistit penzi pro budoucí seniory a s největší pravděpodobností ani většina vlád jiných zemí.

Důvod je poměrně jednoduchý, lidstvo stárne. Průměrný věk dožití se prodlužuje, čímž se zvyšuje počet důchodců vůči aktivně pracujícím lidem. Současný systém (a to i po změně) funguje v zásadě tak, že příspěvky odváděné do sociálního systému aktivně pracujícím jdou na penze současných důchodců. V počátku dvacátého století bylo na jednoho penzistu až 10 pracujících.

V současné době jsou to necelí 2 pracující na jednoho důchodce a doba, kdy stav bude „jeden na jednoho“, není daleko. Proto se budeme věnovat nejen pilířům, ale i dalším možnostem.

²² Businessinfo.cz. *Cenné papíry* [on-line]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cenne-papiry-ppbi-50790.html#> [cit. 2014-05-18]

Penzijní připojištění a penzijní spoření

Penzijní připojištění je produkt, který stát zvýhodňuje státním příspěvkem s úmyslem podpořit vytváření zdrojů na penzi. Tento nástroj s příchodem penzijní reformy doznal podstatných změn. Především jej od prosince roku 2012 nebylo možné nově sjednat (účinnost je vždy od prvního dne následujícího měsíce).

Penzijní připojištění provozují penzijní fondy. Ty s příchodem reformy přešly pod tzv. penzijní společnosti. Produkty penzijního připojištění (penzijní fondy) se uzavřely, vznikly z nich tzv. transformované fondy, které fungují podle pravidel původního penzijního připojištění, mění se pouze výše státního příspěvku. Nově penzijní společnosti aktivně provozují penzijní spoření.

Co bylo od ledna 2013 společné oběma produktům, jsou státní příspěvek a tzv. daňové zvýhodnění, tedy možnost snížit si daňový základ o určitou výši investovaných peněz do penzijního připojištění/spoření.

1. Výše státního příspěvku v závislosti na vložené částce do penzijního spoření

Výše vložených peněz	Výše státního příspěvku	Snížení daňového odpočtu	Výše vložených peněz	Výše státního příspěvku	Snížení daňového odpočtu
100	0	0	1 100	230	1 200
200	0	0	1 200	230	2 400
300	90	0	1 300	230	3 600
400	110	0	1 400	230	4 800
500	130	0	1 500	230	6 000
600	150	0	1 600	230	7 200
700	170	0	1 700	230	8 400
800	190	0	1 800	230	9 600
900	210	0	1 900	230	10 800
1 000	230	0	2 000	230	12 000

Zdroj: KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012. s.32. ISBN: 978-80-7263-767-6

Maximální vhodný příspěvek do obou produktů je 2 000 Kč, ale neplatí to všeobecně. Záleží na spoustě ukazatelů, například na věku, množství volných prostředků. Všeobecně pro mladé lidi není příliš efektivní vkládat do těchto produktů velké peníze, snad pouze v případě, že jich mají nadbytek.

Vzhledem k dlouhodobosti uložených peněz je totiž vliv inflace vysoký. Ve většině případů je však vhodné začít co nejdříve, a to na malých částkách. Pro ty, kteří již dosáhli 60 let věku, je penzijní připojištění nejzajímavějším produktem na střednědobé ukládání peněz, neboť smlouva penzijního připojištění může skončit nejdříve po 60. roce věku a době trvání 5 let. Proto je výhodné pro každého staršího 60 let uzavírat si smlouvy po 5 letech vždy znovu. S největší pravděpodobností tomu tak bude i u penzijního spoření, bude však vhodné volit konzervativnější strategie. Do penzijního připojištění/spoření může přispívat zaměstnavatel. Pro využití všech níže zmíněných výhod je možné přispívat až 2 000 Kč měsíčně (přesněji 24 000 Kč ročně).

Příspěvky zaměstnavatele zmíněné produkty výrazně zvýhodňují. Na příspěvek zaměstnavatele se nevztahuje státní příspěvek, neboť je zvýhodněn jinými prvky.

Zaměstnavatel ani zaměstnanec z příspěvku neodvádějí zálohy na zdravotní ani sociální pojištění a zaměstnanec rovněž ani daň z příjmu.

Jedinou daň, kterou zaměstnanec přece jen zaplatí, je 15 % z celého příspěvku při ukončení smlouvy. A to jak při ukončení předčasném, tak při splnění podmínek pro ukončení řádné. I tak je tato daň výrazně nižší, než odvody v rámci výplaty.

2. Hlavní rozdíly u obou produktů

<i>Penzijní připojištění</i>	<i>Penzijní spoření</i>
100% garance návratnosti vložených prostředků včetně státního příspěvku Investiční riziko nese penzijní/transformovaný fond	Investice do fondů (cca 4 strategie) bez garance návratnosti, avšak s možností vyššího výnosu Investiční riziko nese majitel smlouvy
Možnost čerpat 50 % z vložených prostředků po 15 letech platby (výsluhová penze)	Není možné čerpat prostředky bez sankcí před dosažením penzijního věku
Možnost určit jakoukoliv osobu, která by v případě úmrtí účastníka obdržela finance (pozůstalostní penze)	Finance jsou předmětem dědictví
Možnost čerpat doživotní invalidní penzi, a to již po 3 letech trvání penzijního připojištění (invalidní penze)	Invalidní penzi je možné sjednat pouze na dobu určitou
Výpověď s výplatou tzv. odbytného již po 12 měsících	Výpověď s výplatou tzv. odbytného až po 24 měsících
Nejsou poplatky za vedení účtu	Poplatky za vedení účtu

Zdroj: KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 40. ISBN: 978-80-7263-767-6

Druhy penzí a jejich vlastnosti

- **Starobní penze**

Na starobní penzi vzniká nárok po získání potřebné doby pojištění a dosažení stanoveného věku (důchodového věku, případně věku od něho odvozeného nebo věku 65 let). Důchodový věk se liší podle roku narození u mužů a roku narození a počtu vychovaných dětí u žen. Například muž narozený v roce 1947 dosáhl důchodového věku v 62 letech, žena narozená v tom samém roce, která nevychovala žádné dítě, dosáhla důchodového věku v 60 letech, ale kdyby tato paní vychovala tři až čtyři děti, mohla by jít do důchodu v 56 letech²³.

²³ Zdroj: ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Starobní důchody*. [on-line]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm> [cit. 2015-4-18]

Starobní penze je vyplácena na adresu trvalého nebo přechodného bydliště v hotovosti prostřednictvím České pošty, další možností je bezhotovostním převodem na bankovní účet klienta. Česká správa sociálního zabezpečení také zajišťuje výplaty starobního důchodu do ústavů sociální péče s celoročním pobytem.

- **Výsluhová penze**

Výsluhová penze je jedinou možností, jak lze z penzijního připojištění vyčerpat část peněz ještě před 60. rokem. Po 15 letech placení příspěvků od sjednání této penze (nebo kdykoliv později) lze čerpat až polovinu prostředků, které má klient k dispozici. Může si volit výplaty podle možností daného fondu (tedy např. i doživotní), nebo čerpat peníze formou jednorázové výplaty.

Výsluhová penze je volitelnou bezplatnou vlastností penzijního připojištění, penzijní spoření jí neumožňuje.

- **Invalidní penze**

Invalidní penze v rámci penzijního připojištění je penze, která je vyplácena každému, kdo je nebo se stal invalidním, přičemž tato invalidita (a zároveň smlouva) trvá alespoň 3 roky.

V takovém případě je velmi výhodné volit doživotní rentu, neboť i když částka výplaty nemusí být vysoká, je stálá a je dokonce života. U penzijního připojištění bylo možné si nechat vyplácet penzi a uzavřít si nové penzijní připojištění a znovu si po třech letech (nebo později) nechat vyplácet penzi a uzavřít si další smlouvu.

U penzijního spoření nebude možné nechat si vyplácet invalidní penzi doživotně.

- **Pozůstalostní penze**

Pozůstalostní penze, kterou nebude možné sjednat u penzijního spoření, je u penzijního připojištění jedinou penzí, která má omezené možnosti výplaty. Nebyla-li u penzijního připojištění sjednána a účastník zemřel, pak se peníze staly předmětem dědického řízení.

Ovšem jen částka bez státního příspěvku, jednalo se tedy o tzv. odbytné. Tyto peníze byly vyplaceny tomu, koho určovalo dědictví, a to jednorázově. Je-li pozůstalostní penze sjednána a smlouva trvala při úmrtí účastníka alespoň 3 roky, jsou vyplaceny tzv. obmyšlené osobě uvedené ve smlouvě všechny peníze, tedy včetně státních příspěvků.

Obmyšlená osoba nemusí být rodinným příslušníkem. Pozůstalostní penzi však není možné vyplatit jednorázově, vyplácí se v průběhu minimálně 2 let. Výplaty jednotlivých fondů se mohou poměrně výrazně lišit, a to nejen u této penze. U penzijního spoření nebude fungovat penze pozůstalostní, v případě úmrtí účastníka budou peníze předmětem dědického řízení.

Penzijní reforma a její pilíře

Penzijní reforma vstoupila po mnoha odkladech v platnost 1. ledna 2013 za vlády premiéra Nečase. Bohužel, od samého začátku ji provázela naprosto nepřesvědčivá a neúčinná mediální kampaň. Premiérovi se navíc nepodařilo zajistit reformě politickou podporu opozice, ČSSD naopak jasně deklarovala, že v případě svého volebního vítězství udělá vše pro to, aby druhý pilíř zrušila. Všechny tyto okolnosti způsobily, že místo očekávaných statisíců klientů jich bylo jen několik desítek tisíc a reforma neměla úspěch I přesto je na místě celý projekt blíže představit, neboť je zcela jasné, že bez penzijní reformy nelze zajistit seniorům důstojný život.

- **První pilíř**

První pilíř je jako jediný povinný. Jedná se o odvody do sociálního systému podobné, jak jsme na to zvyklí. Výše odváděné částky se liš podle toho, zda se člověk účastní i druhého pilíře, či nikoliv. Parametry se mohou s vývojem situace měnit (např. v souvislosti se změnou věku odchodu do penze), proto uvedu pouze to, co bude nejspíše zachováno²⁴.

Rozdíl mezi odváděným procentem do prvního pilíře bude ve výši procenta, které lze odvádět do pilíře druhého. Na počátku reformy byl odvod 28 % z hrubé mzdy pro ty, kteří nevstoupili do druhého pilíře, a 25 % pro ty, kteří do něj vstoupili. Finance z prvního pilíře jdou přímo do státního sociálního systému, nejsou předmětem dědictví a mají pouze malý vliv na výši vlastní starobní penze.

- **Druhý pilíř**

Druhý pilíř byl dobrovolný. Bylo možné odvádět 3 % z hrubé mzdy nikoliv do prvního pilíře, ale do pilíře druhého zvaného „důchodové spoření“. Důchodové spoření mělo být provozováno penzijními společnostmi, které rovněž provozují penzijní spoření i transformované (původně penzijní) fondy. Důchodové spoření mělo rovněž využívat investičních fondů na bázi otevřených podílových fondů.

V rámci druhého pilíře měly patřit odváděné peníze tomu, kdo je odváděl.

Platily však další důležité podmínky:

- Účastník si musel sám přispívat ještě 2 % z hrubé mzdy z vlastních prostředků.
- Z tohoto systému nebylo možné vystoupit.

Když 1. ledna 2013 vstoupila v platnost důchodová reforma, lidé ve věku 30 až 33 let měli výhodu, protože měli delší dobu na rozmyšlenou. Do druhého pilíře se dalo totiž nejpozději vstoupit v 35 letech.

²⁴ Zdroj: KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 44-46. ISBN: 978-80-7263-767-6

Lidé, kterým bylo 1. ledna 35 a více let, měli na rozhodnutí, zda do druhého pilíře vstoupit, pouze půl roku. Bez jakékoliv historie pilíře to nebyla volba úplně snadná. Ukazatelů, které mohly rozhodnutí ovlivnit, bylo více, např. věk, výše výplaty, druh výdělečné činnosti (zaměstnavatel, OSVČ...). Pomoci mohly „kalkulačky“, které modelovaly situace obou variant. Při rozhodování je dobré zvážit ještě další okolnosti, a to především možnosti, které se nabízejí v případě odchodu do penze (přesněji dosažení věku pro odchod do penze) a v případě úmrtí účastníka.

Uvádím současné známé parametry. Máte-li do penze daleko, mohou se v budoucnu lišit. Při dosažení důchodového věku se účastník rozhodne, do které pojišťovny nechá prostředky převést, a tato mu pak bude vyplácet sjednané dávky. Z jakého důvodu jsou právě pojišťovny tím, kdo bude peníze obhospodařovat a vyplácet, nám není známo.

Typy výplat, které je možné sjednat a které bude zvolená pojišťovna vyplácet:

- Starobní důchod doživotní
- Starobní důchod na dobu 20 let
- Starobní důchod se sjednanou výplatou 3letého pozůstalostního důchodu
- Sirotčí důchod na dobu 5 let²⁵

Co se stane, dojde-li k úmrtí účastníka ve spořicí fázi?

- Je-li dědicem nezletilý, je z naspořených prostředků vyplácen 5 let sirotčí důchod
- Pokud je dědici 18 a více let a má druhý pilíř, je 100 % prostředků převedeno do jeho druhého pilíře.
- Pokud je dědici 18 a více let a nemá druhý pilíř, jsou všechny prostředky vyplaceny přímo dědici

Co se stane, dojde-li k úmrtí účastníka ve fázi výplaty? Záleží na sjednané výplatě penze.

- Při starobním důchodu doživotním propadá případný nevyplacený zůstatek pojišťovně
- Při starobním důchodu na dobu 20 let jsou zbývající prostředky vypláceny dědicům
- Při starobním důchodu s pozůstalostní penzí je 3 roky vyplácena pozůstalostní penze dědicům
- Sirotčí důchod je 5 let vyplácen nezletilým dědicům²⁶

²⁵ Zdroj: KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 44-49. ISBN: 978-80-7263-767-6

V lednu 2016 však bude druhý penzijní pilíř zrušen. Nynější vláda Bohuslava Sobotky splnila předvolební slib a 12. listopadu 2014 schválila konec penzijní reformy. Peníze, které občané do fondu poslali, dostanou zpět a budou se moci sami rozhodnout, jak s nimi naloží. Lidé mají tři možnosti: vrátit finance do státního průběžného penzijního systému (v tomto případě jim nebude krácen budoucí důchod od státu), převést tyto finanční prostředky na státní penzijní připojištění (třetí pilíř důchodového systému), nebo si peníze nechat. Ministerstvo financí plánuje představit alternativu k druhému pilíři v červnu 2015.

- **Třetí pilíř**

Účastníkem třetího pilíře je každý, kdo vlastní penzijní připojištění nebo penzijní spoření. O nich již byla řeč.

- **„Čtvrtý“ pilíř**

Čtvrtým pilířem je někdy nazýváno vytváření si vlastních rezerv námi zvolenými prostředky, neboť žádný ze státních pilířů nezabezpečí finance pro důstojný život v penzi. Jsme to pouze my a nástroje, které se nabízejí, kdo náš život v penzi ovlivní. Čtvrtý pilíř je nejdůležitější a zásadní pro důstojnou penzi. Platby ze sociálního systému pak mohou být jen příjemným doplňkem. Jaké jsou nástroje čtvrtého pilíře? Možnosti se liší v dané situaci a ty, které zmíníme nyní, nemusejí platit za několik let. Vždy je však důležité mít otázku vlastní penze na mysli a aktivně se o ni starat.

Hlavní současné směry jsou dva, nejvhodnější je jejich kombinace:

- Pravidelné investování do otevřených podílových fondů
- Investice do nemovitostí, které generují zisk. Tedy nemovitosti na pronájem

Investice do nemovitostí mají více směrů. Nejběžnější a často nejdostupnější je případ, kdy je zakoupen byt k pronájmu. Za určitých okolností se vyplatí zakoupit byt i na hypotéku. I kdyby náklady na hypotéku a provoz bytu nebyly pokryty nájmem ze 100 %, může být tato investice do budoucna výnosná. V dnešní době, kdy jsou poměrně nízké ceny hypoték, je situace pro zmíněný záměr velmi příznivá²⁷.

Je však třeba počítat s tím, že obdobnou myšlenku může zrealizovat větší počet lidí, tudíž bude větší nabídka pronájmů. Při volbě nemovitostí zvažte i možná tzv. jedinečná rizika.

²⁶ Zdroj: KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 44-49. ISBN: 978-80-7263-767-6

²⁷ BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*, Praha: Triton, 2012, s. 40-44. ISBN: 978-80-7387-622-7

Těmito riziky je myšlena možná změna okolí bytu. Např. vybudování dálnice, obsazení nepřizpůsobivými občany či vybudování skládky. Nelze zde obsáhnout vše „co se může stát“, je však vhodné se nad možnostmi zamyslet, neboť mají velký vliv na budoucí prodejní cenu i cenu nájemní.

3.7. Investiční životní pojištění

Investiční životní pojištění (IŽP) je pojištění, u kterého je výše plnění vázána na hodnotu podílových jednotek. Na rozdíl od kapitálového životního pojištění (KŽP), v jehož případě se pojišťovna při podpisu smlouvy zavazuje k vyplacení konkrétní částky při dožití se konce pojištění, u IŽP žádnou takovou garanci nemáte. Můžete tak za stejně peněz (rozuměj zaplacené pojistné) dostat více či méně "muziky" (rozuměj pojistného plnění) než u KŽP. Záleží na tom, jak se povede právě vámi zvolenému investičnímu portfoliu. Investiční riziko tedy v případě IŽP nesete vy, nikoliv pojišťovna jako je tomu u KŽP.

Uzavřete-li si IŽP, pojišťovna vám povede individuální účet tvořený investičními podílovými jednotkami. Podílové jednotky pojišťovna nakupuje za celé nebo část od vás přijatého pojistného. Hodnota pojistného plnění v případě dožití je vázána na hodnotu vašeho podílového účtu k datu pojistné události²⁸.

Z podílového účtu si také pojišťovna strhává správní poplatky a pojistné pro případ smrti - v případě pojištění na smrt se pojistná částka sjednává, plnění nezávisí na hodnotě podílových jednotek.

3.8. Typy úvěrů podle formy poskytnutí a splácení

Mezi nejčastější typy peněžních úvěrů patří v současné době tyto tři:

- -Kontokorentní úvěr
- Spotřebitelský úvěr
- Hypoteční úvěr

Kontokorentní úvěr

Jak už jsem dříve říkal, kontokorent je úvěr, který dnes banky poskytují celkem běžně k účtu. Ten, kdo má u banky účet a zařídil si tzv. kontokorent, může jít tzv. „do mínusu“, tedy čerpat peníze, které ve skutečnosti nemá.

²⁸ BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*, Praha: Triton, 2012, s. 40-44. ISBN: 978-80-7387-622-7

Výše kontokorentu závisí například na tom, zda je dotyčný student, nebo na výši platu v případě pracujících. I tady ale platí, že klient musí nakonec kromě půjčené částky zaplatit také úroky. Nejnižší úroky mívají studenti, mnohem vyšší pak pracující. Výše úroků se pohybují v průměru mezi 10 – 20 % p. a.

Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelských úvěrů je několik druhů. Rozdělují se do tří skupin:

- Účelové (peníze jsou obvykle poukázány přímo prodávajícímu, například na koupi elektroniky, motorových vozidel)
- Neúčelové (peníze jsou většinou zaslány na účet)
- Zaručené nemovitostí (americké hypotéky) jsou opět neúčelové a účelové

Největším rozdílem mezi těmito úvěry je úroková sazba. Největší úroková sazba je u financování neúčelového. Proto je lepší využít účelový spotřebitelský úvěr například na nákup motorového vozidla, nábytku či elektroniky. Je totiž levnější. Jestli potřebujete peníze, se kterými chcete volně disponovat, nezbyvá, než si vzít úvěr neúčelový²⁹.

Při volbě úvěru je dobré si jasně definovat, co chci úvěrem řešit. Je nutností znát základní parametry úvěru. Tedy např. RPSN, úrokovou sazbu. V případě možnosti splatit spotřebitelský úvěr dříve je dobré se zajímat, jaké jsou podmínky. Banky sice v dnešní době musejí umožňovat předčasné splacení, ale mohou si za to účtovat poplatky. Proto je vždycky dobré, aby klient znal podmínky a pozorně si přečetl úvěrovou smlouvu. Od úvěrové smlouvy lze ze zákona odstoupit do 14 dnů od uzavření. Spotřebitel musí počítat s tím, že je povinen vrátit půjčenou částku a také úrok, na který vznikl dané společnosti nárok³⁰.

Hypoteční úvěr

Hypoteční úvěr (neboli hypotéka) je úvěr, který musí být zajištěný zástavním právem k nemovitosti na území České republiky. Znamená to, že člověk za úvěr ručí třeba svým domem, bytem nebo pozemkem (nebo nemovitostí svých příbuzných) a pokud nesplácí, banka nemovitost zabaví.

U hypotečních úvěrů se zdržíme o něco déle. Hypoteční úvěr je v současnosti nejvýhodnějším úvěrem z celé škály nabízených úvěrů. Správné pochopení a rovněž správné nastavení hypotéky poskytuje rodině větší bezpečí, než se mnozí z nás můžou domnívat.

²⁹ KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 64-68. ISBN: 978-80-7263-767-6

³⁰ KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 64-68. ISBN: 978-80-7263-767-6

Hypoteční úvěr je účelovým úvěrem, který banka poskytuje na základě ručení nemovitostí (zástavou). Slovem „zástava“ se označuje tzv. zástavní právo banky na nemovitosti. Banka má na takto zastavené nemovitosti jisté právo, a to pro případ, že by klient nesplácel svůj závazek. Z důvodu zástavy klesá pro banku riziko, neboť má větší jistotu návratnosti prostředků, což je jedním z hlavních důvodů, proč je úroková sazba na hypotečním úvěru nesrovnatelně nižší než u jiných úvěrů.

Zástavní právo vzniká na celou nemovitost, pokud by však situace došla tak daleko, že by banka využila svého práva prodat nemovitost za účelem uhrazení dlužné částky. Zbytek pak dostává klient, případně další věřitelé³¹.

Výše hodnoty zastavované nemovitosti (zvané též „zástava“) v poměru k půjčované částce je jedním z hlavních ukazatelů ovlivňujících úrokovou sazbu hypotéky.

Tento poměr se označuje jako LTV (Loan to Value) a má velký vliv nejen na úrokovou sazbu, ale může hrát roli i při schvalování hypotéky jako takové. Jedná-li se o celkové financování, označené jako 100% LTV, kdy žadatel žádá až 100% LTV, bývá úroková sazba nejvyšší.

Každá banka má určité tzv. hraniční LTV, kde se úroková sazba snižuje nebo zvyšuje. Některé banky mají jen jedno hraniční LTV (nejčastěji do 80 % LTV), některé hodnotí pásma tři (do 50 %, do 75 %, do 90 % a vše nad je 100 %), jiné pak mají tyto hranice jemnější. Čím vyšší je poměr půjčované částky k zástavě, tím vyšší je i úroková sazba. V současné době je pořízení tzv. 100% hypotečního úvěru poměrně nesnadné. Proto, pokud je třeba čerpat 100 % investičního záměru, je často vhodnější čerpat hypotéku např. do výše 85 % LTV (hodnoty nemovitosti v zástavě) a zbývající část pokrýt z překlenovacího úvěru zástavu nevyžadujícího. Skutečnou hodnotu zástavy určí aktuální odhad podle pravidel banky, což může situaci občas i zkomplikovat. Důvod je jednoduchý – vycházíme z nějakého předpokladu, že odhad stávající či nové nemovitosti bude v námi očekávané výši, avšak odhadce určí cenu nižší. Pak se můžeme dostat na jiný poměr LTV, může nám vzrůst sazba, případně může být ohrožena celá realizace³².

Odhad pro banku bývá zpoplatněn, jsou však i případy, kdy lze odhady bytových jednotek stanovit elektronicky podle tzv. cenových map. Tento odhad je pak zdarma a je možné ho využít pouze u bytů ve větších městech. Zdarma je proto, že probíhá tzv. od stolu. Odhadce má určité cenové mapy panelových či zděných bytů v daných lokalitách a podle plochy bytu a některých dalších upřesnění je určena cena. Pokud je však panelový byt

³¹ TEPLÝ, P. *Navigátor bezpečného úvěru*, Praha: Karolinum, 2013, s. 30. ISBN 978-80-246-2287-3

³² TEPLÝ, P. *Navigátor bezpečného úvěru*, Praha: Karolinum, 2013, s. 30. ISBN 978-80-246-2287-3

opraven, často není možné tuto skutečnost v elektronickém odhadu zohlednit, proto je třeba odhad doplnit fotografiemi a pak obvykle stojí toto posouzení cca 500 Kč. Nedostačuje-li ani tímto způsobem určená cena, je třeba udělat klasický odhad zpoplatněný podle sazebníku. Dalším důležitým pojmem u hypotečního úvěru je tzv. doba fixace³³. U hypotečních úvěrů má dvě funkce. Za prvé zaručuje po zvolenou dobu fixace zafixování výše úrokové sazby, tedy ji nejde z žádné strany měnit.

Za druhé není ve většině případů možné v době fixace hypotéku zcela či částečně splatit bez sankcí. Některé banky umožňují tzv. mimořádné splátky, a to jako zpoplatněnou službu nebo službu zdarma v akci, avšak tato vlastnost není pro dobrou hypotéku zásadní. Zvláště jsou-li nízké úrokové sazby.

Pokud by majitel hypotéky přišel v době mezi fixacemi k větším financím a chtěl by hypotéku částečně či zcela splatit, uloží si peníze se zajímavým úrokem a splatí jimi hypotéku v okamžiku změny fixace. Nehledě na to, že splacení části či celé hypotéky nemusí být vždy tím nejvýhodnějším řešením.

Délka fixačního období má vliv i na úrokovou sazbu. Jsou-li všeobecně vyšší úrokové sazby, zpravidla bývá nejvýhodnější sazba na nejkratší fixace. V době velmi nízkých úrokových sazeb jsou levnější pěti a často i tříleté doby fixace. U spotřebitelských či překlenovacích úvěrů nebrání doba fixace uživateli jeho závazek kdykoliv nebo částečně splatit. Jedná se skutečně jen o zafixování úrokové sazby. Hypotéky se však řídí hypotečním zákonem, nikoliv zákonem o spotřebitelských úvěrech, proto mají jiná pravidla. Na konci fixačního období lze hypotéku splatit částečně či zcela bez jakýchkoliv poplatků či sankcí.

V současné době je častým jevem přecházení v době konce jednoho fixačního období od jedné banky ke druhé. Pak hovoříme o tzv. refinancování hypotéky. Důvod pro klienta je jasný, nová banka mu poskytne lepší podmínky (když ne, nepřechází). Důvod pro banky, proč mají rády klienty z jiných bank, je rovněž jasný, vidí platební morálku klienta, tudíž mu refinancování umožní zjednodušeně, bez poplatků, bez odhadu a bez prokazování příjmu.

Téměř všechny banky se chovají stejně. Svým současným klientům „nabídnou“ na konci fixačního období vyšší úrokovou sazbu. Ozve-li se klient, sníží ji. Proto si banka zaslouží, aby jí klient „utekl“, byť se tomu brání i tím, že často zpoplatňuje tzv. vyčíslení nesplaceného zůstatku. Poplatek však v rámci celkových změn není zásadní. Na druhou stranu téměř všechny banky nabízejí zjednodušené refinancování současné hypotéky.

³³ KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 92. ISBN: 978-80-7263-767-6

Náklady na zřízení a vedení hypotečního úvěru

Poplatek za vyřízení hypotečního úvěru se pohybuje od nuly do 18 000 Kč. Chce-li po Vás někdo 18 000 Kč, jděte jinam. Banky mají různé akce, kdy je uzavření bez poplatku, eventuálně za nízký poplatek.³⁴

Poplatek za odhad obvykle nepřekročí 5 500 Kč, odhad bytu stojí cca 3 500 Kč (jde-li jej provést podle cenových map, je bezplatný), cena odhadu rodinného domu se obvykle pohybuje v rozmezí cca 4 500 Kč až 5 500 Kč. Další poplatky mohou být požadovány za různé služby, například zrychlenou výstavbu, kdy klient čerpá peníze dopředu na účet a může financovat probíhající výstavbu, mimořádné splátky či čerpání peněz na tzv. návrh na vklad. Je skutečně důležité zvážit, co potřebujeme a co nikoliv. Poslední jednorázový poplatek se již neplatí bance, ale katastrálnímu úřadu, a to za vložení návrhu na vklad zástavního práva pro banku. V současné době činí tento poplatek 1 000 Kč.

Stálé poplatky u hypotéky

Nejčastěji se za vedení hypotečního účtu platí 150 Kč, případně poplatek za vedení běžného účtu. Většina bank zvýhodňuje využívání svého běžného účtu příznivější úrokovou sazbou na hypotéku. Poplatek za daný běžný účet je často mnohem nižší než rozdíl mezi takto zvýhodněnou splátkou, proto je jeho využití vhodné.

Povinná je platba za pojistku nemovitosti. Téměř vždy je třeba pojistku tzv. vinkulovat. Cena za pojištění nemovitostí se liší podle druhu a hodnoty nemovitostí.

V současné době již většina bank nepožaduje platbu na životní pojištění, ale její uzavření zajistí nižší úrokovou sazbu hypotéky. Zda zvolit pojistku k hypotéce, nebo mimo ni, je opravdu individuální a záleží na aktuálních možnostech bank i pojišťoven, věku a situaci klienta, výši hypotéky apod.

Při refinancování hypotéky (převedení hypotéky od jedné banky k jiné v době konce fixačního období) většina jednorázových poplatků odpadá³⁵. Banky, jak již bylo řečeno, mají zájem o klienty, kteří v minulosti řádně spláceli, proto tento postup velmi zvýhodňují. Často se neplatí poplatek za vyřízení, odhad lze použít (ve většině případů) původní, případně jej některé banky provedou na vlastní náklady.

³⁴ KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 91. ISBN: 978-80-7263-767-6

³⁵ KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 91. ISBN: 978-80-7263-767-6

Převádění hypoték k jiné bance v rámci konce fixace je stále častější a podporuje konkurenční boj bank, což je vždy ve prospěch klienta. Není výjimkou, že „mateřská“ banka nabídne při změně fixace poměrně vysoký úrok. Pokud se klient neozve a tiše jej akceptuje, okrádá sám sebe. Banka má vždy v rámci podané nabídky „prostor pro jednání“, tedy vždy je možné dohodnout si lepší sazbu. Na refinancování a přechod do jiné banky je vhodné se připravit již minimálně 2 měsíce předem. Zjistit možnosti, zvolit banku (nejsnáze s pomocí nezávislého finančního poradce) a nechat si případně žádost o hypotéku schválit.

Pokud chcete počkat na nabídku ze své současné banky, nemusíte podepisovat smlouvu.

Stručné shrnutí toho, co má vliv na úrokovou sazbu hypotéky

- Poměr hodnoty nemovitosti (LTV) k výši půjčovaných prostředků.
- Délka fixačního období
- Využití některých dalších služeb
- Běžný účet
- Životní pojistky (majetková je povinností)
- Případně další vyhlášené individuální služby

Nyní se ještě krátce zmíním o jednom odlišném typu úrokové sazby. Není tak běžný, ale v současnosti se začíná objevovat stále častěji. Jedná se o tzv. plovoucí úrokovou sazbu. Některé banky nazývají sazbu „float“. Co plovoucí sazba znamená? Jak název mírně napovídá, sazba se může měnit. Je sestavena z pevné dané marže pro banku a tzv. měsíčního příboru, což je sazba vyhlášená Českou národní bankou. Údaje o příboru najdeme na internetových stránkách ČNB.

Při využití plovoucí sazby se nestanovuje fixační období. Plovoucí sazba se pak může měnit každý měsíc, mění-li se měsíční příbor. Sazba bývá vesměs nižší, než jsou aktuální pevné nabízené sazby, což je její výhoda. Nevýhodou je, že při nárůstu měsíčního příboru vzroste i sazba hypotéky, což může být i výrazné - a z měsíce na měsíc. Vzhledem k tomu, že většina bank umožňuje kdykoliv přejít z plovoucí sazby na fixní, dalo by se říct, že není co řešit a je nejvhodnější si vzít sazbu plovoucí, neboť je vždy nižší než aktuální pevné sazby³⁶. Má to však háček. V okamžiku, kdy jsou nízké úrokové sazby, je vhodnější si tyto zafixovat na delší dobu.

³⁶ KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012, s. 94-95. ISBN: 978-80-7263-767-6

Při zafixování, pokud by sazby např. za dva roky výrazně vzrostly, máme jistotu velmi levně půjčených peněz. Jestliže bychom měli plovoucí sazbu a v okamžiku růstu si jí překlopili na sazbu pevnou, může být nová pevná sazba již vyšší. Také je třeba připomenout, že většina bank má tuto změnu zpoplatněnu (nejčastěji 5 000 Kč), tudíž to málo, co jsme ušetřili na nižší sazbě, můžeme zaplatit na poplatku. Proto je vždy třeba dobře zvážit a propočítat všechny možnosti. Častěji se plovoucí sazba vyplácí v době, kdy jsou všeobecně vyšší úrokové sazby pro jednotlivé fixace. Rovněž při postupném čerpání hypotéky (při výstavbě, rekonstrukci apod.), neboť po dobu čerpání platíme pouze úroky z vyčerpané částky. Potom je tedy výše splátky úroku nižší, neboť úrok jako takový je nižší.

V souvislosti s plovoucí úrokovou sazbou se u některých bank vyskytl i odlišný typ splácení. Nikoliv anuitní, o kterém jsme se zmiňovali dříve, ale tzv. degresivní. Degresivní splácení je způsob, kdy je původní půjčovaná částka (jistina) rozpočítána na začátku na měsíce podle délky hypotéky a k ní je vždy přičten aktuální úrok (včetně marže banky). Co to tedy znamená? Znamená to, že jistina je splácena mnohem rychleji. Splátka je každý měsíc jiná i při stejné úrokové sazbě.

Ukažme si to na následujícím příkladu.

Příklad

Výše hypotečního úvěru (jistina): 1 800 000 Kč

Délka splácení: 30 let (360 měsíců)

$1\,800\,000 : 360 = 5\,000$ Kč

Splátka 1. měsíc = 5 000 Kč + úrok z 1 800 000 Kč

Splátka 2. měsíc = 5 000 Kč + úrok z 1 795 000 Kč

Splátka 3. měsíc = 5 000 Kč + úrok z 1 790 000 Kč

Atd.

U anuitní splátky se může podle výše úroků splátka jistiny na začátku hypotéky pohybovat pro náš případ od cca 1 700 Kč (při vyšších úrocích) do 2 700 Kč (při nižších úrocích). Tudíž se jistina sníží první měsíc o 1 700 Kč, druhý o 1 700,50 Kč...

A my déle platíme úroky z vysoké jistiny. U degresivního splácení, je-li ve spojení s plovoucí sazbou, je tedy sice úroková sazba nižší, ale splátka ze začátku stejná nebo vyšší, neboť splátka jistiny je vyšší. Splácení jistiny je však výrazně rychlejší.

Je vždy třeba dobře zvážit aktuální situaci, a to nejen na poli úrokových sazeb a možného vývoje, ale i z pohledu toků osobních či rodinných financí. Některé banky nabízejí degresivní a progresivní splácení v rámci klasických sazeb a anuitní splátky. Jedná se však (stručně

řešeno) o možnosti si splátky zvýšit či snížit podle vývoje v rodině. Není to však příliš časté, proto není nutné se touto možností zabývat hlouběji.

4. Půjčky nebankovních institucí, lichva, exekuce

4.1. Lichva

Lichva je nežádoucí společenský jev, který se vyskytuje ve formě půjčování peněz za velmi vysoký úrok. Lze se s ní setkat u různých pochybných poskytovatelů půjček, většinou jsou to nebankovní instituce. Tyto půjčky jsou propagované v novinách, televizi, supermarketech, na zastávkách MHD, ale nejagresivnější forma propagace probíhá na internetu ve formě banneru.

Jak se pozná lichva?

Podle zákona je lichva trestný čin. Dopouští se ho ten, kdo vědomě zneužije tísně, rozumové slabosti, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo rozrušenosti žadatele o půjčku. Pokud se v žádném z těchto stavů spotřebitel nenachází, tak se o lichvu nejedná. Ačkoliv je lichva nezákonná, zákon přesně nestanoví, jaká konkrétní výše půjčky a úroku může být za lichvu označena.

Podle sdružení Navigátor není schopno 20 % Čechů rozlišit lichváře od bezpečného poskytovatele úvěru³⁷. Lichva má vždy hrubý nepoměr vzájemného plnění. To v případě půjček znamená, že je buď velmi vysoký úrok nebo velký počet vedlejších poplatků. Pro výpočet výhodnosti půjčky lze použít RPSN (udává procentuální podíl z dlužné částky, který musí spotřebitel zaplatit za období jednoho roku v souvislosti se splátkami, správou a dalšími výdaji spojenými s čerpáním úvěru).

Existují případy, při nichž o lichvu půjde vždy bez ohledu na okolnosti kontraktu. Například úrok 200 % ročně je lichvářský bez ohledu na ekonomické riziko lichváře. Navíc, pokud lichvář zajišťuje dluh kupními smlouvami na nemovitosti dlužníků, jejichž hodnota několikrát převyšuje výši dluhu včetně pokuty. Nejvyšší soud konstatoval, že úrok podstatně (násobně) přesahující obvyklou roční úrokovou míru je sjednán v rozporu s dobrými mravy, a tudíž je neplatný.

Lichva obvykle nekončí půjčkou a jejím splacením. Naopak, prvním krokem se často teprve roztáčí spirála vytloukání klínu jednoho úvěru klínem další půjčky, která svou jistinou

³⁷ FinExpert.cz. *Jak poznat lichvu od bezpečné půjčky?* [on-line]. Dostupné z: http://finexpert.e15.cz/jak-poznat-lichvu-od-bezpecne-pujcky_2 [cit. 2014-5-14]

pokrývá celou jistinu a úroky předchozího úvěru. Pokud dlužník nezvládl první úvěr, nezvládne ani druhý a tím spíše ani další³⁸.

4.2. Bankovní versus nebankovních půjčky

U každé půjčky platí pravidlo, že musí být výhodná i pro věřitele. Za „dobrou“ půjčku lze považovat jediné tu, když si člověk půjčí peníze od někoho z rodiny nebo známého a vrátí jen to, co si půjčil, bez nějakých úroků.

Nicméně ne každá půjčka u nebankovní instituce je lichvou, stejně jako ne každá půjčka u banky musí být pro jedince výhodnější než půjčka u nebankovního subjektu.

Největším rozdílem bankovních a nebankovních úvěrů bývá požadavek na ručitele. Banky ho často vyžadují pro vyšší úvěry. Při žádosti o kontokorent ho nevyžadují. Někdy je možné ručit například i existujícím stavebním spořením, pokud je však již nějakou dobu aktivní³⁹.

Naproti tomu nebankovní instituce obvykle ručitele nepožadují. Často jim stačí dokládání výše příjmů nebo aspoň existenci trvalého zaměstnání nebo podnikání. K půjčce bez doložení příjmů má v podstatě přístup každý, včetně seniorů nebo studentů. Mírnějšími podmínkami a mnohem rychlejším vyřízením žádostí tak nebankovní instituce kompenzují vyšší úroky a náklady s půjčkou spojené. Na druhou stranu fakt, že vám banka kvůli výši již existujících závazků nepůjčí, je důvodem k zamyšlení nad plánovanou investicí.

Předností nebankovních půjček je rychlost a jednoduchost. Tyto formy úvěru jsou často určeny jako záplata na nečekaný výdaj, a tak nepřichází schvalování v řádu týdnů v úvahu. Klient se obvykle dozví do několika málo minut, jestli peníze získá, nebo ne.

Především s nebankovními půjčkami jsou však často spojená rizika a problémy. Řadu jich odstranila novela zákona o spotřebitelském úvěru, která nabyla platnosti 25. 2. 2013. I přes to však některé nekalé praktiky pořád existují. Například zpoplatněná čísla – linky 900 a 906, kde zájemce o půjčku při čekání zaplatí často více, než si chtěl půjčit⁴⁰.

Vážným problémem bylo používání směnek nebo šeků k zajištění úvěrů. Toto už od 25. 2. 2013 není možné. Stávalo se totiž, že často byl bianco šek vyplněn v rozporu s tím, co bylo mezi smluvními stranami domluveno, případně byly směnky vymáhány i po zaplacení pohledávek.

³⁸ EKONOM. *Půjčky: Jak poznat lichvu?* [on-line]. Dostupné z: <http://ekonom.ihned.cz/c1-20021750-proc-stihat-lichvu> [cit. 2014-6-16]

³⁹ Finance.cz. *Nebankovní půjčky získáte snadněji, ale pozor na nekalé praktiky.* [on-line]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/393295-nebankovni-pujcky-ziskate-snadneji-ale-pozor-na-nekale-praktiky/> [cit. 2014-5-6]

⁴⁰ Finance.cz. *Nebankovní půjčky získáte snadněji, ale pozor na nekalé praktiky.* [on-line]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/393295-nebankovni-pujcky-ziskate-snadneji-ale-pozor-na-nekale-praktiky/> [cit. 2014-5-6]

Další změnou od roku 2013, kterou bych chtěl zmínit je to, že při porušení podmínek může Česká národní banka nebo Česká obchodní inspekce uložit pokutu až 20 milionů Kč a spotřebitel může kontaktovat finančního arbitra, aby mu pomohl s vypořádáním se s poskytovatelem nebo zprostředkovatelem půjčky⁴¹.

Doporučení pro spotřebitele:

Na prvním místě bych spotřebitelům doporučil dobře si zvážit, zda si půjčit opravdu potřebují. Pokud spotřebitel věc nutně nepotřebuje, tak by si na ni neměl půjčovat. Popřípadě by si měl odkládat část svých příjmů a na věc si našetřit.

Pokud by se spotřebitel rozhodl peníze vypůjčit, je lepší se obrátit na bankovní instituce, jsou transparentnější, důvěryhodnější, stabilnější.

Pokud by se i přesto spotřebitel rozhodl jít z nějakého důvodu k nebankovním společnostem, určitě bych mu doporučil, aby si předem zjistil reference a porovnal si nabídky úvěrů.

V případě, kdy spotřebitel přemýšlí o zatížení úvěrem, měl by toto rozhodnutí pečlivě zvážit, aby se následně nedostal do problémů se splácením. Měl by zhodnotit výši svých příjmů, měsíční výdaje na živobytí a kolik již vynakládá na splácení závazků, které nyní má. Pokud by mu při splácení dalšího úvěru nezbývala již žádná finanční rezerva, raději by si další úvěr brát neměl.

Spotřebitel by si měl pamatovat, že poskytovatelé úvěrů jsou pouze obchodníci, jejichž cílem je „prodat“ svůj produkt, a najdou se mezi nimi i tací, kterým je jedno, že by vás úvěr mohl finančně přetížit a způsobit vám dlouhodobé potíže. V případě, že existuje možnost výpadku příjmů, bylo by vhodné se proti této situaci pojistit.

Důležitým krokem je si pečlivě přečíst všechny sazebníky a ceníky a v neposlední řadě obchodní podmínky společnosti, zaměřit se na sekci, která řeší možné sankce vyplývající z porušení smlouvy.

Nedodržování těchto jednoduchých kroků může způsobit vážné problémy. Spotřebitelé spadnou do úvěrové spirály a nemohou se z ní pak dostat ven. Často tyto případy končí exekucí.

⁴¹ Finance.cz. *Nebankovní půjčky získáte snadněji, ale pozor na nekale praktiky.* [on-line]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/393295-nebankovni-pujcky-ziskate-snadneji-ale-pozor-na-nekale-praktiky/> [cit. 2014-5-6]

4.3. Řešení dluhu bankami

Velmi často se stává, že si člověk vezme úvěr a nezvládá jeho splácení. V této podkapitole bych se věnoval zejména dluhům vůči bankám.

První problém, se kterým se potýkají banky při splácení úvěrů, je prodlení. Do prodlení se osoba dostává, když nezaplatí dlužnou částku včas. Výše sazeb úroků z prodlení je stanovena zákonem a její výpočet je zveřejněn na webových stránkách ČNB. Výše úroků z prodlení odpovídá roční výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro poslední den kalendářního pololetí, který předchází kalendářnímu pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o osm procentních bodů. Repo sazbou rozhodnou pro stanovení výše úroků z prodlení ve smyslu výše uvedeného nařízení vlády je 2T repo sazba, která je hlavní měnově politickou úrokovou sazbou ČNB.⁴² Například, je-li 2T repo sazba 0,05 %, sazba pro výpočet úroků z prodlení činí 8,05 %.

Dále se v obchodních podmínkách jednotlivých bank a nebankovních společností vyskytují smluvní pokuty z prodlení. Například u společnosti Cofidis existuje smluvní pokuta v jednorázové výši 20 % z celkové výše dlužné částky, jestliže na účtu klienta u věřitele není žádný záporný ani kladný zůstatek⁴³.

Dalším problémem pro banku je nesplácení dluhů klientem z důvodu platební neschopnosti. V této situaci banky přistupují k vymáhání dluhů a každá má své vlastní metody. Na další straně najdete tabulku, kde jsou uvedené způsoby vymáhání pohledávek jednotlivými bankami.

⁴² Česká Národní Banka. *Výpočet úroku z prodlení*. [on-line]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/faq/vypocet_uroku_z_prodleni.html [cit. 2014-6-7]

⁴³ COFIDIS. *Všeobecné obchodní podmínky společnosti COFIDIS s.r.o.* [on-line]. Dostupné z: <http://www.cofidis.cz/Files/vseobecne-obchodni-podminky/vseobecne-obchodni-podminky-ucelovy-jednorazovy-uver/> [cit. 2014-6-16]

3. Vymáhání pohledávek jednotlivými institucemi

Banky	Způsob vymáhání	Poznámky
Cetelem	Téměř všechny pohledávky vymáhá interně, externí agenturu používá po vyčerpání všech možností.	
Česká spořitelna	I. Řešení problémových situací – kontaktování. II. Telefonické upomínání (telefonická upomínka, telefonické vymáhání, připomínací SMS, upomínací SMS, přeslimitní SMS, předvymáhací SMS). III. Písemné upomínání (3x v měsíčním rozmezí – upomínka k úhradě dlužné částky, výzva k úhradě dlužné částky, výzva s výstrahou k úhradě dlužné částky). IV. Zesplatnění celého úvěru. V. Vymáhání – mimosoudní cesta /soudní řízení. Nižší pohledávky jsou předávány inkasním agenturám, u vyšších pohledávek dochází k uzavření nové dohody na dlouhodobém splátkovém kalendáři ve formě exekutorského zápisu s doložkou přímé vykonatelnosti.	Zvýhodnění těch dlužníků, kteří svůj dluh uhradí dobrovolně bezprostředně po zahájení exekuce, považuje banka za opodstatněné.
ČSOB	Částečně vymáhá sama a částečně spolupracuje s inkasní společností a advokátní kanceláří.	
Fio banka	Spory týkající se drobných pohledávek řeší banka přímo s klienty.	
GE Money Bank	Pokud banka není sama úspěšná, začíná po cca 3-4 měsících vymáhat pohledávku mimosoudně prostřednictvím inkasních agentur (trvá cca 6 měsíců). Jako poslední možnost využívá soudy nebo pohledávku postupuje třetím stranám.	
Home Credit	Klient je upozorňován SMS, telefonátem, emailem, dopisem, upomínkou. Některé pohledávky jsou postoupeny inkasním agenturám. Pokud se všechno mine účinkem, následuje žaloba.	
Komerční banka	Banka prodává portfolia pohledávek splňující předem stanovená kritéria výběru. Jedná se o pohledávky, které se nevyplatí vymáhat z důvodu efektivity interně.	Banka neprodává portfolia firemních pohledávek. Firemní pohledávky řeší banka interně.
Raiffeisenbank	Pohledávky vymáhají sami, některé předávají externím agenturám nebo je prodávají. Pokud klient nezaplatí, tak je kontaktován přes telefon a SMS (tato upozornění jsou zdarma). Pokud klient nereaguje, následují tři zpoplatněné upomínky (200, 500 a 1000 Kč)	
Wüstenrot	Pohledávky vymáhají vlastními silami nebo za použití externích smluvních partnerů (např. advokátní kanceláře).	

Zdroj: Bankovnípoplatky.com EXKLUZIVNĚ: přehled, jak banky řeší vymáhání pohledávek. [on-line]. Dostupné z: <http://www.bankovnipoplatky.com/exkluzivne-prehled-jak-banky-resi-vymahani-pohledavek-16696.html> [cit. 2014-6-21]

4.4. Exekuce v České republice

Exekuce, neboli vykonávací řízení je nucený výkon exekučního titulu. Exekuční titul je listina, na základě které je možné nařídit výkon rozhodnutí nebo exekuci. Jedná se zejména o vykonatelné rozhodnutí soudu v civilním řízení (tj. rozsudek, usnesení, platební rozkaz, elektronický platební rozkaz, předběžné opatření). Exekuce spočívá většinou ve vymožení peněžité částky od dlužníka pro věřitele, případně v donucení ke splnění jiné povinnosti⁴⁴.

V České republice se rozlišují výkony rozhodnutí, které provádějí soudy, a exekuce, které provádí samostatní soudní exekutoři. Hlavním rozdílem je například to, že provedení výkonu rozhodnutí podle občanského soudního řádu zajišťuje soudní vykonavatel, který je zaměstnancem soudu, je tedy placen soudem. Řízení o výkonu tohoto rozhodnutí je zpoplatněno podle zákona o soudních poplatcích. Výkon rozhodnutí podle exekučního řádu provádí soudní exekutor – soukromá fyzická osoba, kterou stát pověřil exekutorským úřadem. Kromě toho své vlastní exekuce mohou provádět správní úřady.

Co se týče druhů a způsobů exekucí, tak tady rozlišujeme exekuce k uspokojení peněžitých práv a exekuce k uspokojení nepeněžitých práv.

Exekuce k uspokojení peněžitých práv lze provést následujícími způsoby: srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, prodejem movitých věcí, prodejem nemovitostí, zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitostech. Exekuce zaměřená na vymáhání peněžité částky je vedena na majetek povinného (dlužníka), čímž se rozumí právo na mzdu nebo na jiné příjmy, jiné peněžité pohledávky a jiná majetková práva. Výkon rozhodnutí na movité a nemovité věci se provádí jejich prodejem v dražbě a následným uspokojením vymáhané pohledávky z výtěžku prodeje. Nelze uspokojit oprávněného přímo věcmi povinného (tzn. není možné věci zabavit exekučně a předat je věřiteli).

Exekuce k uspokojení nepeněžitých práv vynucení majetkových pohledávek nepeněžitého charakteru lze provést následujícími způsoby: vyklizením nemovitosti, odebráním movitých věcí, rozdělením společných věcí na movité i nemovité.

Exekuce o výchově nezletilých dětí a styku s nimi - tzv. personální exekuce je speciální úprava, v jejímž rámci se realizují rozhodnutí, která byla vydána ve věcech péče soudu o nezletilé. Jde o poněkud problematické opatření, o jehož naplnění se vedou spory.

⁴⁴ Realitní pohotovost. *Exekuce-definice* [on-line]. Dostupné z: <http://www.realitni-pohotovost.cz/trocha-teorie/3-exekuce-definice> [cit. 2014-6-19]

Veškeré náklady exekuce, včetně své zákonem stanovené odměny, exekutor vymáhá od dlužníka. Ten je také povinen na počátku exekučního řízení uhradit exekutorovi zálohu na náklady exekuce⁴⁵.

Od 1. 1. 2013 nastala celá řada změn v exekučním řízení. Například dlužník v exekuci nemá nárok na splátkový kalendář, je pouze na zvážení exekutora, zda na splátkový kalendář přistoupí.

Novela umožňuje ve smyslu § 262a odst. 3 občanského soudního řádu soudním exekutorům postihnout také bankovní účet či mzdu manžela či manželky dlužníka. Týká se to dluhů, spadajících do společného jmění manželů (SJM). Pokud tedy exekuci bude mít jen jeden z manželského páru a dluh bude spadat do SJM, pak exekutor může blokovat mzdu či účet i druhého z manželů. Řešením není ani rozvod, případně zúžení společného jmění manželů, tyto instituty upravují vztahy do budoucnosti, nevztahují se však na již vzniklé dluhy. Proto se může snadno stát, že manželka bude za dluhy svého manžela odpovědná i po rozvodu, nebo po jeho smrti.

Jednou z mnoha novinek je slučování exekucí. Jedná se zejména o exekuce, vedené proti témuž dlužníkovi a slučování bude prováděno automaticky, jedná-li se o týž exekutorský úřad, nebude o něm vydáváno zvláštní rozhodnutí. V případě, že tomu tak nebude, může dojít ke spojení na návrh dlužníka, o němž bude rozhodovat soud. Spojování v rámci jednoho exekutorského úřadu a téhož dlužníka se bude týkat zejména tzv. bagatelních pohledávek a efektem bude úspora nákladů, jež hradí povinný.

V roce 2013 skončila možnost postihu domácích mazlíčků neboli zvířat, jež jsou v lidské péči.

Asi třetinu všech dluhů tvoří poměrně malé částky, jako nezaplacené vyúčtování za mobilní telefon, pokuty za jízdu bez jízdenky v městské hromadné dopravě či poplatky za odpad.

4.5. Exekuce na účet

V této podkapitole bych se rád věnoval způsobu exekuce, která je bezprostředně spojena s bankami, a to exekuci na účet. Tento způsob exekuce může být nařízen pouze na základě

⁴⁵ Bezplatná právní poradna. *Exekuce- druhy a způsoby jak zabavit majetek nebo finance v praxi*. [on-line]. Dostupné z: <http://bezplatnapravni poradna.cz/online-zdarma/ruzne/zneni-vynatky-definice/989-exekuce-druhy-a-zpusoby-jak-zabavit-majetek-nebo-finance-v-praxi.html> [cit. 2014-6-20]

rozhodnutí soudu, exekutorem, finančním úřadem, nebo jiným orgánem státní samosprávy, který je podle zákona oprávněn k nařízení exekuce.

Exekutor nebo soud vydá exekuční příkaz k přikázání peněžité pohledávky u bank nebo jiných peněžních institucí dle zákona § 303 zákona 99/1963 Sb. Tento zákon stanoví, že výkon rozhodnutí lze nařídit ohledně běžných, vkladových či jiných účtů, vedených v jakékoli měně u peněžního ústavu působícího v tuzemsku, nestanoví-li zákon jinak. Tímto způsobem nejdou postihnout vklady na vkladních knížkách, vkladních listech či jiné formy vkladů. Pokud exekutor chce exekucí postihnout i tyto peněžní vklady, vydá exekuční příkaz k výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí.

Bankovní účet je u peněžního ústavu zablokován doručením exekučního příkazu soudního exekutora nebo usnesením soudu o nařízení výkonu rozhodnutí přikázáním pohledávky. Toto usnesení nebo příkaz musí být nejdříve doručeno věřiteli (oprávněnému) a peněžnímu ústavu. Peněžní ústav je povinen provést blokaci účtu dlužníka až do výše vymáhané pohledávky.

Po tom, co je účet dlužníka v bance zablokován, je usnesení zasláno dlužníkovi. Poté, co usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí nabude právní moci, odešle se vyrozumění peněžnímu ústavu a ten odešle blokované peníze. Banka může sledovat účet ještě po dobu šesti měsíců od doručení vyrozumění o nabytí právní moci, poté odešle zbývající část peněz a blokaci zruší.

Dle aktuálního znění zákona má dlužník při blokaci účtu právo na vyplacení dvojnásobku životního minima jednotlivce. Životní minimum v roce 2014 bylo 3 410 Kč, dvojnásobek životního minima tedy činil 6 820 Kč. Jedná se o jednorázovou možnost, a v případě, že dlužník má u daného peněžního institutu (banky) více účtů, vztahuje se pouze na jeden z nich. Obdobné ustanovení platí i pro bankovní účty, na nichž jsou peněžní prostředky, které jsou povinným určeny pro výplatu mezd podle ustanovení § 304 a občanského soudního řádu⁴⁶.

⁴⁶ Bezplatná právní poradna. *Exekuce- druhy a způsoby jak zabavit majetek nebo finance v praxi*. [on-line]. Dostupné z: <http://bezplatnapravni poradna.cz/online-zdarma/ruzne/zneni-vynatky-definice/989-exekuce-druhy-a-zpusoby-jak-zabavit-majetek-nebo-finance-v-praxi.html> [cit. 2014-6-20]

5. Praktická část

Finanční gramotnost ve školách

Jako metodu výzkumu jsem si zvolil kvantitativní výzkum formou dotazníku, z kterého jsem poté vypracoval výstupy. Jelikož byl dotazník anonymní, očekával jsem větší upřímnost od respondentů.

5.1 Kvantitativní výzkum

Pro svoji bakalářskou práci jsem zvolil metodu kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum je metoda pro sběr dat, která má za cíl popsat zkoumanou oblast. Existuje více metod pro provedení výzkumu, ale kvantitativní průzkum bývá nejčastěji využíván pro jeho jednoduchost a nenáročnost. Kvantitativní metodou můžeme rozumět takový sběr dat, který je zaměřen na velké množství respondentů. Tito respondenti většinou odpovídají na otázky formou dotazníků, které jsou následně zpracovány a statisticky vyhodnoceny.

Mezi hlavní výhody kvantitativního výzkumu patří přímočarý a rychlý sběr dat, a také jednoduché zobecnění výsledků na celou populaci. Je zejména použitelný při zkoumání velkých skupin. Sebraná data jsou přesná, numerická a dobře ověřitelná. Další podstatnou výhodou je, že výsledky jsou relativně nezávislé na výzkumníkovi.

Na druhou stranu, velkým minusem je to, že výzkum nebere v potaz lokální specifika, nepřichází s ničím novým, může pouze potvrdit nebo vyvrátit již zavedené teorie.

5.2 Metoda výzkumu a výzkumný soubor

Jako metodu výzkumu jsem vybral písemný dotazník. Dotazníky jsou určeny k přesnému a úplnému zaznamenávání zjišťovaných informací.

Jednou z hlavních výhod písemného dotazování je to, že výběr respondentů může být uskutečněn ze souboru o širokém geografickém rozložení. Dalším plusem je to, že dotazovaný má dostatek času, aby se věnoval odpovědím. Navíc, písemné dotazování, je relativně méně organizačně náročné. Jako nevýhody musím uvést, že šetření probíhá delší dobu a také jsou omezeny možnosti formulace otázek i délky dotazníku.

Za účelem výzkumu bylo respondentům položeno deset otázek (plnou verzi dotazníku najdete v příloze). Použil jsem jak uzavřené, tak otevřené otázky. Preferoval jsem jednoduchou slovní zásobu a slovník známý pro mládež. Otázky byly postaveny tak, aby byly pochopitelné a současně mladé respondenty neodradily. Většina otázek byla krátká a jednoduchá. Neuváděl jsem žádné sugestivní nebo nepřijemné dotazy.

Cílovou skupinou šetření byli žáci vyšších ročníků středních škol. Jednalo se o studenty 1. a 4. ročníku gymnázia, a 1. a 3. ročníku odborného učiliště. Věkové rozmezí se tedy pohybovalo od 16 do 19 let, na gymnáziu převažovaly dívky, v učilišti tvořili většinu chlapci. Věk a druh školy v některých případech značně ovlivnily výsledné odpovědi.

Celkem bylo dotázáno 102 mladých lidí obou pohlaví. Dva dotazníky jsem ale musel vyřadit, protože ke kvalitnímu zpracování nebyly použitelné.

5.3 Cíle výzkumu

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit, na jaké úrovni je finanční gramotnost u studentů na středních školách, a zda oni považují orientaci ve finančních produktech za důležitou v této etapě svého života.

Podle mého názoru právě v tomto věku, mladí lidé poprvé poznávají hodnotu peněz, dostávají od rodičů pravidelné kapesné, začínají vydělávat vlastní prostředky, a tím pádem jsou omezeni určitým rozpočtem. Musí si tento rozpočet správně rozvrhnout, určit si priority, za které peníze utrácet a s čím naopak počkat. Myslím si, a můj výzkum to potvrzuje, že by se měla finanční gramotnost vyučovat nejpozději na středních školách, aby lidé věděli, jak lépe hospodařit s penězi, než je ještě začnou vydělávat.

5.4 Hypotézy

Ke splnění cílů práce jsme stanovili následující hypotézy.

Hypotéza č. 1: Studenti středních škol nejsou schopni z měsíčního kapesného nic ušetřit do dalšího měsíce.

Hypotéza č. 2: Studenti středních škol si při studiu přivydělávají na brigádě.

Hypotéza č. 3: Studenti střední školy nepovažují za důležité, aby si již nyní spořili na penzi.

5.5 Vyhodnocení výsledků a jejich rozprava

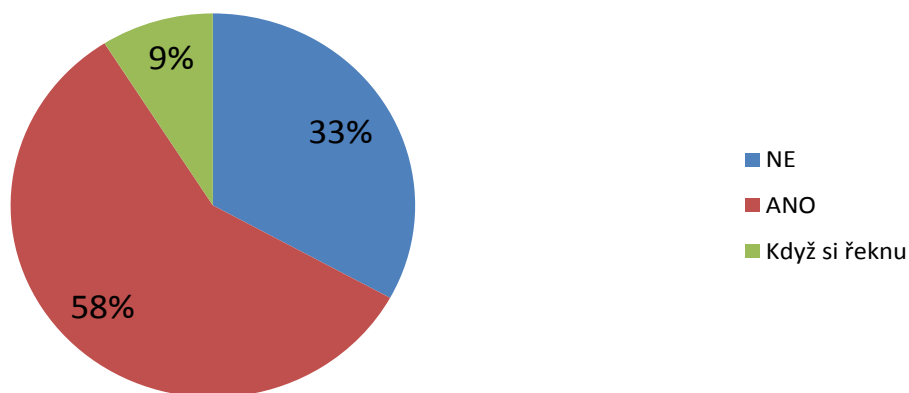
Pro potvrzení nebo vyvrácení hypotéz jsem použil techniku dotazníku.

První otázka měla ozřejmit, zda studenti dostávají od rodičů nějaké měsíční kapesné.

Na tento dotaz jsem předpokládal dvě možné odpovědi: ano nebo ne, ale vyskytla se i třetí. Určité procento mladých lidí nedostává pravidelné kapesné, ale získá od rodičů peníze, když si o ně řekne.

Graf 1.

Dostáváte od rodičů nějaké měsíční kapesné?

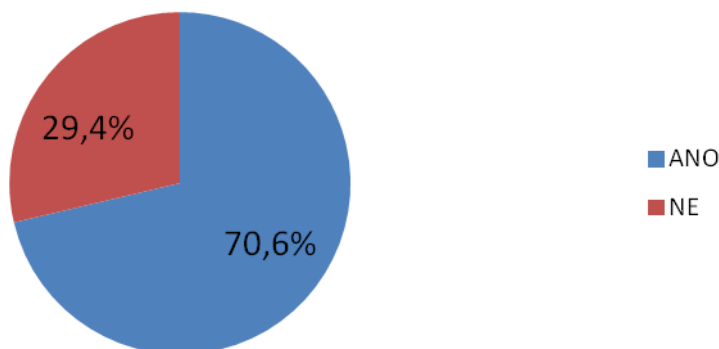

Více jak polovina respondentů uvedla, že dostává od rodičů pravidelné měsíční kapesné. Přes třicet procent dotazovaných žádné kapesné nedostává, zbylých devět procent dostává od rodičů peníze, když si o ně řekne. Dále se říci, že studenti, kteří kapesné od rodičů nedostávají vůbec, dělají při studiu brigádu. Myslím si, že tato cesta je velmi správná, jelikož si už tyto studenti více uvědomují hodnotu peněz, než studenti, kteří peníze dostávají. Je pravda, že dalším důležitým faktorem jsou aktivity mimo školu. Tím samozřejmě myslím aktivity plnohodnotné, jako je například sportování, vzdělávací kurzy, hra na hudební nástroj a jiné kroužky.

Ve druhé otázce jsem navázal dotazem, zda respondenti jsou schopni z tohoto kapesného něco ušetřit do dalšího měsíce.

Graf 2.

Jste schopni z tohoto kapesného něco ušetřit do dalšího měsíce?

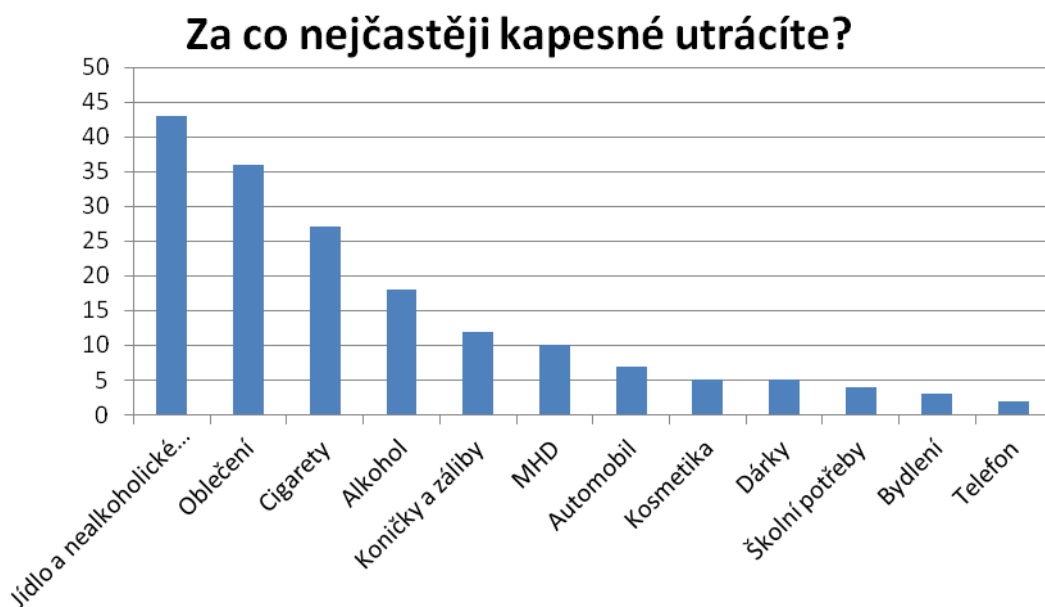
Z grafu je patrné, že více než sedmdesát procent dotázaných, kteří dostávají kapesné, jsou schopni ušetřit nějaké finanční prostředky do dalšího měsíce. Naopak necelých třicet procent neušetří vůbec nic. Tento výsledek mě velmi mile překvapil, jelikož jsem očekával naprostý opak. Dokonce jsem si myslel, že těch, co něco ušetří do dalšího měsíce, bude maximálně 20 %. Lišily se však výrazně výsledky jednotlivých typů škol – studenti gymnázia ušetřili 45 %.

Cílem další otázky bylo zjistit, zda studenti dostávají od rodičů zvláštní peníze, na produkty denní spotřeby, jako jízdné, mobilní telefon či svačiny. Čtvrtina mladých lidí, kteří dostávají pravidelné kapesné, už nedostávají žádné jiné peníze, a produkty denní spotřeby musí hradit z těchto prostředků. Zbylým 75 % rodiče hradí každodenní výdaje zvlášť.

Co se týče respondentů, kteří kapesné nedostávají, tak více než polovina získává zvláštní peníze na každodenní výdaje, ale 45 % nemá od rodičů žádné finanční prostředky. Mladí lidé, jimž rodiče peníze dávají, když si o ně řeknou, dostávají na placení jízdného, mobilního telefonu a dalších každodenních potřeb zvláštní prostředky.

Cílem otázky číslo 4 bylo upřesnit, za co mladí lidé nejčastěji utrácejí peníze. Otázka byla otevřená, s možností uvádět i více variant. Nejčastější odpovědi jsou zobrazené v grafu.

Graf 3.

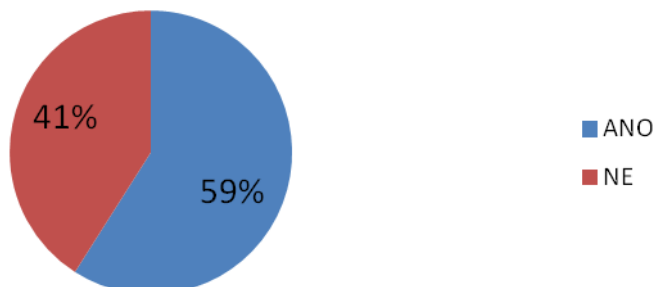

Více než 40 respondentů uvedlo, že utrácení kapesné za jídlo a nealkoholické nápoje. Na druhém místě je oblečení s 36 odpověďmi. Dalším důležitým výdajem jsou cigarety (27 respondentů) a alkohol (18 respondentů). Za koníčky a záliby utrácí jenom 12 dotázaných ze 100. Mezi výdaji mladých lidí jsou také náklady na údržbu auta, MHD, kosmetiku, dárky a školní potřeby. I tato odpověď byla výrazně ovlivněna věkem respondentů. Překvapující bylo zjištění, že 3 respondenti (studenti odborného učiliště) hradí ze svých peněz bydlení, to jsem opravdu nečekal.

Otázka číslo 5 se zaměřila na studentské brigády

Graf 4.

Děláte ke studiu nějakou brigádu?

Jak je patrné z uvedeného grafu, necelých šedesát procent dotázaných dělá ke studiu brigádu. Dále jsem se z průzkumu dověděl, že více na brigády chodí studenti z učebních oborů. Brigádníků-gymnazistů je mnohem méně. Je to zřejmě dáno tím, že gymnazisté plánují

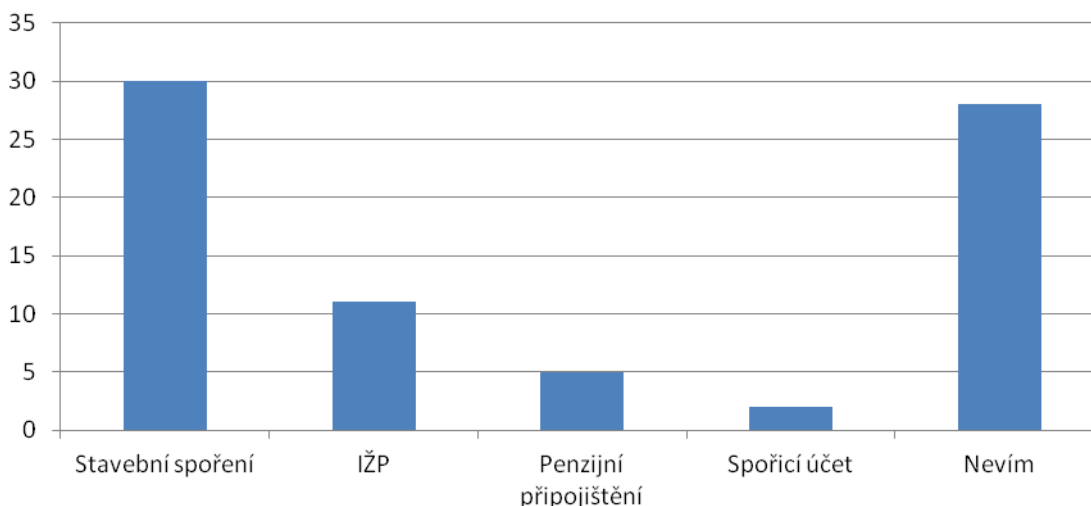
přechod na vysokou školu, zatímco učňové si brigádou mohou zajistit lepší pozici pro získání zaměstnání.

Osobně si myslím, že je důležité dělat při studiu brigádu nejen kvůli momentálnímu finančnímu zajištění, ale i proto, že údaj o praxi si mohou vložit do svého životopisu. V dnešní době totiž většina zaměstnavatelů dává přednost lidem, kteří během svého studia získali už nějakou praxi a zkušenosti. Čím více těchto pracovních zkušeností během studia získají, tím lépe pro ně. Budoucí absolventi pak mají daleko větší šanci uplatnění na trhu práce.

Cílem další otázky bylo zjistit, zda si mladí lidé nebo jejich rodiče spoří nějaké finanční prostředky. Téměř 70 % studentů spoří jejich rodiče, necelá třetina odpověděla, že ne, 3 % vůbec nespoří ani neví, zda jim nespoří jejich rodiče. Co se týče typu spoření, tak převládá stavební spoření (30 respondentů), na druhém místě s 11 odpověďmi je investiční životní pojištění. Penzijní přípojištění má 5 respondentů a 2 mají spořicí účet. Dvacet osm dotázaných nevědělo, jaký typ spoření pro ně jejich rodiče používají. Graf zobrazující typy spoření najdete níže.

Graf 5.

Do jakého finančního produktu spoříte?

Otázka číslo 8 měla zdokumentovat, zda je pro studenty důležité spořit si nějaké finanční rezervy na důchod. Touto otázkou jsem chtěl zjistit, zda studenti přemýšlejí dlouhodobě, nebo problém zatím neřeší.

Graf 6.

Je důležité si spořit nějaké finanční rezervy na důchod nebo zatím to vůbec neřešíte?

Jak je patrné z grafu většina dotázaných otázku finančního zajištění na penzi zatím neřeší. Očekával jsem, že bude více studentů, kteří se o tuto problematiku zajímají. Právě proto se domnívám, že je důležité vyučovat finanční gramotnost už od základní školy, aby už na středních školách studenti věděli, jak je důležité si spořit a snažit se odkládat peníze na penzi.

Pomocí dalších dvou otázek jsem chtěl upřesnit, jak moc jsou informováni mladí lidé o podmínkách důchodů v ČR. Otázka číslo 9 zněla: Kolik si myslíte, že je průměrný měsíční důchod v ČR? Podle České správy sociálního zabezpečení v roce 2013 činil průměrný měsíční důchod 10 957 Kč⁴⁷. Částku v rozmezí 9 až 11 tisíc korun uvedlo 32 % respondentů, 6 % uvádělo větší důchody, nejvyšší částka byla 15 tisíc korun. Více než 60 % dotázaných si myslí, že průměrný měsíční důchod v ČR je menší než 9 tisíc korun, přičemž nejmenší zmíněná částka byla 1 600 korun. Nejčastěji byla uváděna hodnota 8 000 Kč. Z uvedených čísel je patrné, že většina mladých lidí nemá o výši důchodu reálnou představu, nejnižší částka vyvolává představu, že si studenti pletou důchod s kapesným.

⁴⁷ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Tiskové zprávy 2013* [on-line]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2013/2013-10-30-temer-11-tisic-korun-to-byli-prumerny-starobni- duchod-na-konci-zari.htm> [cit. 2014-04-10]

Cílem otázky číslo 10 bylo zjistit, zda mladí lidé vědí, jak jsou důchody v České republice vypláceny. Odpovědi byly značně různorodé - od varianty na poště, přes hotově či na účet - až po emotivní mizerně. Ale i to vlastně svědčí o poněkud zjednodušeném pohledu na problematiku důchodů.

Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1: Studenti středních škol nejsou schopni z měsíčního kapesného nic ušetřit do dalšího měsíce.

Tuto hypotézu nepotvrzují. Ukazuje nám to zřetelně graf číslo 2. Taktéž tento výsledek potvrzují odpovědi z otázky číslo 2

Hypotéza č. 2: Studenti středních škol si při studiu přivydělávají na brigádě.

Tuto hypotézu potvrzují. Jasně nám to ukazuje graf číslo 4 a odpovědi z otázky číslo 5.

Hypotéza č. 3: Studenti střední školy nepovažují za důležité, aby si již nyní spořili na penzi.

Tuto hypotézu potvrzují. Ukazuje nám to graf číslo 6 a čísla odpovědí 6 a 8.

5.6 Diskuse

V praktické části bakalářské práce se zabývám úrovní finanční gramotnosti u studentů na středních školách. Příznivě hodnotím fakt, že k začleňování finančního vzdělávání na českých školách došlo.

Co se týče dílčích výsledků zpracovaného dotazníku, tak zajímavostí je, že studenti odborného učiliště chodí více na brigády, než studenti gymnázia. Podle mého názoru, tato skutečnost je důsledkem složitějšího učebního plánu na tomto typu škol, a proto žáci musí věnovat více času studiu. Další příčinou může být lepší finanční situace rodin u studentů z gymnázia.

Docela překvapivé pro mě bylo, že jenom jedna třetina respondentů věděla, jaký je průměrný důchod v České republice. Podle mého názoru, by tuto informaci studenti mohli zjistit, pokud ne z médií, tak alespoň od svých prarodičů.

Jak vyplynulo z výsledku dotazníku, je úroveň finanční gramotnosti žáků a všeobecný přehled o finančních produktech spíše nižší. Jedná se nejenom o výše důchodů, ale hodně z nich ani nevědělo, do jakého produktu jim spoří rodiče. Na druhou stranu podle výsledků programu pro mezinárodní hodnocení žáků PISA 2012, co se týče finanční gramotnosti, čeští

studenti skončili na šestém místě mezi 18 státy. Předběhli USA, Rusko či Francii. V první pětce se umístila Šanghaj, Belgie, Estonsko, Austrálie a Nový Zéland.⁴⁸

Hodnocení PISA 2012 rovněž ukázalo, že v českých školách je široce dostupná výuka finanční gramotnosti. Dostávají se k ní zhruba čtyři pětiny studentů, Česko je tak na druhém místě hned za Slovenskem.

Podle ministra školství Marcela Chládky: „Česká republika patří mezi první země, které připravily koncepci finančního vzdělávání na celonárodní úrovni a zahrnuly do ní vzdělávání k finanční gramotnosti přímo ve školách“. Ministr tvrdí: „Nadprůměrné výsledky českých žáků v testech finanční gramotnosti jsou důkazem, že ministerstvo problematiku nepodceňuje a bude se jí věnovat i nadále“.⁴⁹

Na druhou stranu, podle senior manažera poradenské společnosti KPMG Ondřeje Holky není výuka finanční gramotnosti na základních školách podstatná: „Klíčové je naučit studenty ekonomicky myslet, a to je možné až ve věku kolem 18 let. Na základní škole se může jednat jen o úplné základy nebo čisté memorování složitějších finančních problémů“.⁵⁰

Podle mého názoru je správné, že v současné době se zavádí povinná výuka finanční gramotnosti již na základních školách, navíc ideální situací je ta, kdy se dítě učí zdravým finančním návykům nejen ve škole, ale i doma od rodičů. Finanční gramotnost na základní škole je důležitá už kvůli tomu, že základní vzdělání je v České republice povinné, a proto by s výukou této problematiky byl seznámen každý. Pro výuku finanční gramotnosti jsou důležité kvalitní moderní materiály, při kterých bude dítě výuka bavit.

Dalším segmentem, na který by se mělo zaměřit, je vzdělávání dospělé populace. Mnoho lidí má nízké povědomí o dění na finančním trhu. Nejenže utrácejí vydělané peníze za spotřební zboží, ale navíc jsou schopni si na toto zboží půjčovat ještě další, cizí prostředky (často za nehorázné poplatky). Jinými slovy, zadlužují se, a mnohdy pro zcela nesmyslné účely. Zadlužení s sebou nese sociální rizika. Předlužení občané se snadno ocitají pod hranicí chudoby a nepříznivá finanční situace je může dovést až k vyčlenění na okraj společnosti.

Zajímavou metodou pro podporu výuky financí jak pro dospělé, tak i pro žáky, by bylo vytvoření elektronické aplikace tzv. e-learningu. Zejména mladší generace, která je

⁴⁸ Hospodářské noviny. *Čeští školáci jsou ve finanční gramotnosti lepší než Američané. Vyznají se i v daních* [on-line] Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-62485580-financni-gramotnost-ceskych-skolaku-je-nadprumerna> [cit. 2015-4-30]

⁴⁹ Hospodářské noviny. *Čeští školáci jsou ve finanční gramotnosti lepší než Američané. Vyznají se i v daních* [on-line] Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-62485580-financni-gramotnost-ceskych-skolaku-je-nadprumerna> [cit. 2015-4-30]

⁵⁰ Hospodářské noviny. *Čeští školáci jsou ve finanční gramotnosti lepší než Američané. Vyznají se i v daních* [on-line] Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-62485580-financni-gramotnost-ceskych-skolaku-je-nadprumerna> [cit. 2015-4-30]

zvyklá se vzdělávat a vyhledávat informace na internetu, by mohla stáhnout tuto aplikaci do chytrých telefonů nebo tabletů. Byla by v ní vypracována jednotlivá témata k problematice s názornými příklady či animacemi. V závěru by vždy následoval znalostní test, na němž si může zájemce vyzkoušet své dosažené vědomosti. Výhoda takové aplikace by spočívala zejména v časové nenáročnosti, jelikož by k ní byl přístup 24 hodin denně. Mohl by se tak občan kdykoliv vzdělávat. Oproti klasickým kurzům, či školní výuce, by byla možnost vybrat si pouze tu problematiku, která je zajímavá a momentálně podstatná.

Závěr

Shrnutím výše uvedených tezí lze konstatovat, že v souvislosti s přechodem vyspělých států od industrialní do postindustrialní ekonomiky se objevila nová sociální rizika, která zahrnují klasické sociální problémy, jako je chudoba, sociální zranitelnost, bída, ale také relativně nové jevy, např. vázanost na určité fáze životního cyklu, obtížná předvídatelnost, absence účinného pojištění.

V souvislosti s přechodem České republiky na systém tržní ekonomiky se objevily nové finanční produkty. Aby se občané lépe orientovali v jejich nabídce, byla do škol postupně zaváděna finanční gramotnost jako velmi potřebný prvek ve výuce.

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb.

Každý člověk má k dispozici různé bankovní produkty - běžné účty, spořicí účty, kreditní karty atd. Jedinec si může vybrat z široké palety služeb, předpokladem však je důkladná znalost nabídky. V současném světě je základní orientace ve finančních produktech pro úspěšný a spokojený život nezbytná. Ve světle tohoto požadavku se výsledky mého průzkumu jeví značně rozporuplně.

Po zpracování praktické části bakalářské práce jsem zjistil, že finanční gramotnost mladých lidí je zatím docela nízká. Mladí málo znají moderní finanční produkty a hodně z nich ani neví, zda jim rodiče spoří nějaké finanční prostředky, často vůbec svoji budoucnost neřeší. Naproti tomu více než polovina mladých lidí dostává pravidelné měsíční kapesné, což znamená, že má určitý měsíční rozpočet pro uspokojování svých potřeb, které nesmí překročit. To je podle mého názoru dobře, vždyť se tak mladí učí hospodařit s penězi. Větší část studentů také dělá při studiu brigádu, ale polovina neví, do jakého produktu spoří. Tato skutečnost svědčí o nízké znalosti nabídky finančních produktů. Většina respondentů zatím neřeší spoření finančních rezerv na penzi. Obecně panuje přesvědčení, že na jakémkoliv finanční zajištění je dost času.

Nejsem samozřejmě první, kdo přišel s myšlenkou posilování finanční gramotnosti na středních školách. Už v roce 2006 Ministerstvo školství společně s Ministerstvem financí vážně přemýšlely nad tím, že by se finanční gramotnost vyučovala na školách. „Ministerstvo financí ve spolupráci s Ministerstvem školství vytvořilo v roce 2006 tzv. standardy finanční gramotnosti, které popisují cílový stav finančního vzdělávání, tedy, co by měli žáci, resp.

občané znát, umět a dovést v oblasti osobních financí,“ uvedl Lukáš Hula z NÚOV(Národní ústav odborného vzdělávání).

„Pro oblast středního vzdělávání byl standard povinně zakomponován (počínaje rokem 2007 až do roku 2010) do všech rámcových vzdělávacích programů, podle nichž střední školy nejpozději do dvou let zahajují výuku žáků dle vlastních školních vzdělávacích programů. Výuka finanční gramotnosti nám tak nabíhá ve středním vzdělávání postupně již od září 2009“ uvedl Hula. Je otázkou, zda základní vědomosti o nakládání s penězi, hospodaření domácnosti, funkci bank či pojišťoven by neměli žáci získat již v základní škole.

Podle mého názoru by výuce prospěla větší interaktivita, která by žáky více zapojila a zábavnou formou jim vysvětlila fungování finančního trhu. Žáci by kupříkladu mohli za plnění úkolů při tomto předmětu dostávat virtuální peníze, které by mohli zhodnotit v internetové aplikaci, kde bude možné si peníze uložit do akcií, dluhopisů nebo na běžné účty. Nejlepší student ze třídy by každý rok dostal nějakou odměnu. Problém je, že v současné době se jen málo učitelů dokáže zorientovat v nabídce finančních služeb, protože v minulých učebních osnovách finanční gramotnost nebyla zařazena. Předpokladem je tedy především patřičná příprava pedagogů.

Za zmínku stojí projekt „Finanční gramotnost do škol“, který byl vytvořen jako informační zdroj pro učitele i žáky.

Samozřejmě, nemůžeme se zaměřovat jenom na školy, správně zacházet se svými penězi má problém i velké množství dospělých Čechů. V dnešní době jsou lidé často lákáni jednoduchými půjčkami peněz, a proto se často stávají oběťmi lichvy. Tento nežádoucí společenský jev, který se vyskytuje ve formě půjčování peněz za velmi vysoký úrok, je sice dle zákona trestný čin ale „jednoduchost“, s jakou se lidé nechají zlákat, nepřestává udivovat.

Až příliš často si člověk vezme úvěr a nezvládá ho splácet a situaci řeší ještě nevýhodnější půjčkou. Přes mnohá varování a stále častější osvětu se nedaří zastavit ani tzv. „šmejdy“, kteří prodávají předražené zboží především seniorům.

Nezbývá než souhlasit s úvahou Lenky Petýrkové o tom, jaký má být finančně gramotný člověk: „V dnešní době může být každému ku prospěchu, věnuje-li alespoň malou část svého času finančnímu vzdělávání. Finanční vzdělání člověku poskytne znalosti, které pak uplatňuje dennodenně. Finančně gramotný člověk ví, jak svět peněz funguje a jak se svými financemi správně zacházet. Má přesný přehled o tom, odkud se peníze na jeho účtu berou a kam následně mizejí. Namísto nákupu nepotřebných a zbytečných věcí volí uvážené investice s dlouhodobějším výhledem. Pochopí, kde může uspořit a do čeho má investovat. V případě, že si potřebuje vzít půjčku, věnuje svůj čas tomu, aby vybral skutečně to

nejvýhodnější. Zároveň dokáže stát nohama na zemi a ví, jak tuto půjčku bude splácet. Finančně gramotný člověk se nevrhá do riskantních podniků, nepůjčuje své peníze bez záruky na vrácení ani nepodlehne gamblerství s vidinou velké výhry.“

Je zřejmé, že cesta k dosažení finanční gramotnosti bude ještě dlouhá.

Summary

To conclude all the above, I should say that in connection with the transition of developed countries from an industrial to postindustrial economy, emerged some new social risks . They include classic social problems such as poverty, social vulnerability and also relatively new phenomena, for example, unpredictable life situations, absence of effective insurance and others.

After the transition of the Czech Republic to a market economy emerged new financial products. In order to make orientation in these products easier, the government implemented financial literacy to the schools.

Financial literacy includes knowledge, skills and abilities, which should help the citizen to secure his family and himself in the modern world financially.

After I analyzed the results of the questionnaire in the practical part of my thesis, I realized, that financial literacy of the young people is quite low. Youth does not know a lot about financial products, and many of them do not even know if their parents save money for them. On the other hand, more than a half of young people get pocket money monthly, which means that they have a certain budget to meet their needs, which they should not exceed. In my opinion, this is good, because in this case, young students learn to manage money. A lot of young people also have part-time jobs. Most of the respondents do not make any pension savings.

In my opinion, the main problem is low financial literacy of the teachers, who take care about these young students. Very often, they do not know a lot about financial products themselves, so it is hard to them to explain the material to the youngsters.

For me it is apparently, that it will take us long time, until our citizens become financially educated.

Zdroje:

Literatura

1. CERAMI, Alfi o. *New Social Risks in Central and Eastern Europe : The Need for a New Empowering Politics of Welfare State*. Czech Sociological Review, 2008, 1089 – 1100. ISSN 0038-0288
2. BAILEY, G. *Moje peníze*, Praha: Edika, 2013. ISBN: 978-80-266-0195-1
3. BERTL, I. *Kapitoly o finanční gramotnosti*, Praha: Triton, 2012. ISBN: 978-80-7387-622-7
4. KALÍNSKÁ, E. a kolektiv, *Mezinárodní obchod v 21. Století*, Praha: Grada Publishing a.s., 2010. ISBN: 978-80-247-3396-8
5. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Slon, 2011. ISBN: 978-80-7419-059-9
6. KOCIÁNOVÁ, H. *Finanční gramotnost v kostce*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2012. ISBN: 978-80-7263-767-6
7. NAVRÁTILOVÁ, P. a JIŘÍČEK, M. *Finanční gramotnost metodika*, Prostějov: Computer Media, 2013. ISBN: 978-80-7402-151-0
8. PETÝRKOVÁ, L. a CHMELAROVÁ, P. *Základy finanční gramotnosti*, Praha: Generation Europe, 2011. ISBN: 978-80-904974-8-1
9. TEPLÝ, P. *Navigátor bezpečného úvěru*, Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2287-3

Internetové zdroje:

1. Bankovnípoplatky.com EXKLUZÍVNĚ: přehled, jak banky řeší vymáhání pohledávek. [on-line]. Dostupné z:
<http://www.bankovnipoplatky.com/exkluzivne-prehled-jak-banky-resi-vymahani-pohledavek-16696.html> [cit. 2014-6-21]
2. Bezplatná právní poradna. Exekuce- druhy a způsoby jak zabavit majetek nebo finance v praxi. [on-line]. Dostupné z:
<http://bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/ruzne/zneni-vynatky-definice/989-exekuce-druhy-a-zpusoby-jak-zabavit-majetek-nebo-finance-v-praxi.html> [cit. 2014-6-20]
3. Businessinfo.cz. Cenné papíry [on-line]. Dostupné z:
<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/cenne-papiry-ppbi-50790.html#> [cit. 2014-05-18]

4. COFIDIS. Všeobecné obchodní podmínky společnosti COFIDIS s.r.o. [on-line]. Dostupné z:
<http://www.cofidis.cz/Files/vseobecne - obchodni - podminky/vseobecne - obchodni - podminky - ucelovy - jednorazovy - uver/> [cit. 2014-6-16]
5. Česká národní banka. Návod pro řešení životní situace - výměna poškozených peněz. [on-line]. Dostupné z:
https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/zivotni_situace/poskozene_penize.html [cit. 2014-05-17]
6. Česká Národní Banka. Výpočet úroku z prodlení. [on-line]. Dostupné z:
https://www.cnb.cz/cs/faq/vypocet_uroku_z_prodleni.html [cit. 2014-6-7]
7. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Tiskové zprávy 2013 [on-line]. Dostupné z:
<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2013/2013-10-30-temer-11-tisic-korun-to-byl-prumerny-starobni-duchod-na-konci-zari.htm> [cit. 2014-04-10]
8. ČSÚ. Makroekonomické ukazatele. [on-line]. Dostupné z:
[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/\\$File/HLMAKRO.xls](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje/$File/HLMAKRO.xls) [cit. 2015-01-10]
9. EKONOM. Půjčky: Jak poznat lichvu? [on-line]. Dostupné z:
<http://ekonom.ihned.cz/c1-20021750-proc-stihat-lichvu> [cit. 2014-6-16]
10. finance.cz Nebankovní půjčky získáte snadněji, ale pozor na nekale praktiky. [on-line]. Dostupné z:
<http://www.finance.cz/zpravy/finance/393295-nebankovni-pujcky-ziskate-snadneji-ale-pozor-na-nekale-praktiky/> [cit. 2014-5-6]
11. FinExpert.cz Jak poznat lichvu od bezpečné půjčky? [on-line]. Dostupné z:
http://finexpert.e15.cz/jak-poznat-lichvu-od-bezpecne-pujcky_2 [cit. 2014-5-14]
12. Fojtů, M. Online.muni.cz, Studentka učí o financích v azylových domech a hledá pomoc [on-line]. Dostupné z: <http://www.online.muni.cz/student/5760-studentka-uci-o-financich-v-azylovych-domech-a-hleda-pomoc#.VPhEOvyG9HX> [cit. 2015-3-6]
13. Hospodářské noviny. Čeští školáci jsou ve finanční gramotnosti lepší než Američané. Vyznají se i v daních [on-line] Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-62485580-financi-gramotnost-ceskych-skolaku-je-nadprumerna> [cit. 2015-4-30]
14. Klimpová L. Nová Sociální rizika a reformní trendy evropských sociálních států v reakci na ně [on-line]. Dostupné z:
<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/101025114414.pdf> [cit. 2015-3-6]

15. Ministerstvo financí. Národní strategie finančního vzdělávání 2010 [on-line].
Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/narodni_strategie_financniho_vzdelavani_mf2010.pdf
[cit. 2015-3-1]
16. Národní ústav odborného vzdělávání. Finanční gramotnost 2010 [on-line]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/financni-gramotnost> [cit. 2015-3-20]
17. OECD, Financial literacy framework. [on-line]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/PISA2012FrameworkLiteracy.pdf>
[cit. 2015-3-20]
18. Realitní pohotovost. Exekuce-definice [on-line]. Dostupné z: <http://www.realitni-pohotovost.cz/trocha-teorie/3-exekuce-definice> [cit. 2014-6-19]
19. Rozhlas.cz Nových exekucí ubývá, starých ale mají exekutoři na vyčízení přes dva miliony. [on-line]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/vicecetnych-exekuci-pribyva-ukazujito-statistiky-exekutorske-komory--1186790 [cit. 2014-6-21]
20. Starobní důchody. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ [on-line].
Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni- Duchody.htm>
[cit. 2015-4-18]
21. Úvod do tématu etap životního finančního cyklu. Společný vzdělávací projekt finančních asociací a Ministerstva financí ČR [on-line].
Dostupné z: <http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/subcategories.asp?idk=224> [cit. 2015-1-21]

Seznam tabulek

1. Výše státního příspěvku v závislosti na vložené částce do penzijního spoření.....34
2. Hlavní rozdíly obou produktů.....35
3. Vymáhání pohledávek jednotlivými bankami.....56

Seznam grafů

1. Dostáváte od rodičů nějaké měsíční kapesné?.....	61
2. Jste schopni z tohoto kapesného něco ušetřit do dalšího měsíce?.....	62
3. Za co nejčastěji kapesné utracíte?.....	63
4. Děláte ke studiu nějakou brigádu?.....	63
5. Do jakého finančního prostředku spoříte?.....	64
6. Je důležité si spořit nějaké finanční rezervy na důchod nebo to zatím vůbec neřešíte?.....	65

PŘILOHA A

Dotazník

1. Dostáváte od rodičů nějaké měsíční kapesné?
2. Jste schopni z tohoto kapesného něco ušetřit do dalšího měsíce nebo všechno utratíte?
3. Platíte si z tohoto kapesného například jízdenky do školy, telefon nebo na tyto výdaje dostáváte od rodičů ještě další peníze?
 - a) Na jízdenky, telefon, svačiny dostávám další peníze navíc.
 - b) Nic navíc nedostávám a vše si hradím ze svého kapesného.
4. Za co nejčastěji kapesné utracíte?
5. Děláte ke studiu nějakou brigádu?
6. Spoříte si nebo Vám spoří rodiče nějaké finanční prostředky?
7. Jestli ano, tak do jakého produktu? Například stavební spoření, investiční životní pojištění, penzijní připojištění?
8. Myslíte si, že je důležité si spořit nějaké finanční rezervy na důchod nebo to zatím vůbec neřešíte?
9. Kolik si myslíte, že je průměrný měsíční důchod v České republice?
10. Víte, jak jsou v České republice vypláceny v dnešní době důchody?

